

“Ei tätä työtä voisi tehdä, jos koko ajan pelkäisi”

Liikuntaa opettavien opettajien kokemuksia oikeusturvasta, vuorovaikutuksesta
ja oppimisympäristöjen turvallisuudesta

Kasvatustiede, Opettajankoulutuslaitos
Pro gradu -tutkielma

Laatijat:
Milla Laitinen & Enni Nevala

Ohjaaja:
Mari Lehmuskallio

27.4.2021

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede / Opettajankoulutuslaitos

Tekijät: Milla Laitinen & Enni Nevala

Otsikko: ”Ei tätä työtä voisi tehdä, jos koko ajan pelkäisi” Liikuntaa opettavien opettajien kokemuksia oikeusturvasta, vuorovaikutuksesta sekä oppimisympäristöjen turvallisuudesta

Ohjaaja: Mari Lehmuskallio

Sivumäärä: 69 s., 10 liites.

Päivämäärä: 27.4.2021

Tiivistelmä

Yhteiskunnan muuttuessa myös koulumaailma on jatkuvassa muutoksessa. Opettajista on tullut yhä helpompia kritiikin kohteita koulussa ja oppilaiden huoltajat reagoivat entistä useammin liikuntatuntien tapahtumiin. On viitteitä siitä, että oma oikeusturva herättää liikunnanopettajissa huolta. Lisäksi liikuntaa opettavat opettajat kokevat huolta liikunnan fyysiseen oppimisympäristöön ja koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen liittyen.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnanopetuksen eri tilanteissa. Lisäksi kartoitettiin oikeusturvan kokemusta mahdollisesti haastavia tekijöitä, vuorovaikutusta ja fyysisen oppimisympäristön turvallisuutta. Näin ollen tässä tutkimuksessa tarkasteltiin myös millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnanopetukseen liittyvän vuorovaikutuksen ja liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden. Vastauksia vertailtiin osallistujien opetuskokemuksen sekä liikuntaan erikoistavan koulutuksen perusteella.

Tutkimukseen osallistui 81 liikuntaa peruskoulussa opettavaa opettajaa. Aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka koostui monivalintaväittämistä sekä niitä täydentävistä vapaaehtoisista avoimista kysymyksistä. Kvantitatiivinen aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics -ohjelmalla. Aineiston analyysiin käytettiin yksittäisistä väittämistä sekä summamuuttujista saatua dataa. Avoimia vastauksia käytettiin syventämään kvantitatiivisia tuloksia.

Tutkimuksen tulosten mukaan valtaosa liikuntaa opettavista opettajista on kokenut huolta oikeusturvastaan uransa aikana, mutta suurimman osan kohdalla kokemus oikeusturvattomuudesta tapahtui harvoin. Useimmin huoli opettajan oikeusturvasta liittyi koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen sekä oppilaiden häiriökäyttäytymisestä seuraaviin turvallisuusriskeihin. Liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen koettiin sujuvan kokonaisuudessaan hyvin ja liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuus koettiin melko hyväksi.

Tutkimustulokset antavat tärkeää tietoa nykypäivän liikunnanopetuksesta peruskoulussa. Tuloksia on mahdollista hyödyntää opettajien koulutusta sekä täydennyskoulutuksia suunniteltaessa. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia laadullisin menetelmin sitä, mikä opettajien mielestä parantaisi kokemusta heidän oikeusturvastaan. Lisäksi voitaisiin selvittää, millaista tukea opettajat kaipaisivat liikuntaan liittyvään vuorovaikutuksen sekä oppimisympäristöjen turvallisuuden parantamiseksi.

Avainsanat: liikunnanopetus, oikeusturva, vuorovaikutus, oppimisympäristö

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	7
2	Opettajuus muuttuvassa yhteiskunnassa	10
3	Liikunnanopettajan työ	12
3.1	Liikunnanopetuksen muutos	12
3.2	Liikunnanopettajan koulutus Suomessa	13
3.3	Liikunnanopettajan urakehitys.....	14
3.4	Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaamassa liikunnanopettajan työtä .	15
3.5	Liikuntatunteihin liittyvä vuorovaikutus	17
4	Oikeudellinen vastuu opetustoimessa	20
4.1	Julkisen vallan käyttö opetustoimessa.....	20
4.2	Opetuksen järjestäjän ja koulun opetushenkilöstön vastuu	21
4.3	Menettely kurinpitotilanteissa	22
4.4	Liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuus.....	24
5	Tutkimusongelmat	27
6	Menetelmä	28
6.1	Osallistujat	28
6.2	Tiedonkeruumenetelmät	29
6.3	Aineistonkäsittely.....	31
6.4	Tutkimusmenetelmän luotettavuus	37
7	Tulokset.....	39
7.1	Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnanopetuksen eri tilanteissa?	39
7.2	Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen?	43
7.2.1	Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä.....	43
7.2.2	Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus	44
7.2.3	Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen.....	45
7.3	Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden?.....	46

7.3.1	Koulun liikuntavälineiden turvallisuus	46
7.3.2	Koulun liikuntatilojen turvallisuus	48
7.3.3	Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus	49
7.3.4	Turvallisen oppimisympäristön luominen	50
8	Pohdinta	52
8.1	Liikuntaa opettavan opettajan huoli omasta oikeusturvasta melko harvinaista	52
8.2	Liikuntatunteihin liittyvä vuorovaikutus sujuvaa	54
8.3	Oppimisympäristöjen turvallisuus melko hyvällä tasolla	56
8.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	58
8.5	Tulosten hyödyntämismahdollisuudet ja jatkotutkimusehdotukset	59
	Lähteet	61
	Lait ja asetukset.....	69
	Liitteet.....	70
	Liite 1. Kyselylomake	70

Kuviot

Kuvio 1.	Kyselyyn vastanneiden opettajien liikunnan koulutus (n = 81).....	28
Kuvio 2.	Kyselyyn vastanneiden opettajien liikunnan opetuskokemus (n = 80)	29
Kuvio 3.	Liikuntaa opettavien opettajien kokemus oikeusturvattomuuden tunteen ilmenemisestä ..	39
Kuvio 4.	Tekijät, jotka aiheuttavat useimmin huolta opettajan omasta oikeusturvasta	40

Taulukot

Taulukko 1.	Kyselylomakkeen osiot ja niihin sisältyvien väittämien aihepiirit	30
Taulukko 2.	Summamuuttujien muodostaminen tutkimuskysymyksittäin eri osioista	33
Taulukko 3.	Summamuuttujan 1 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	34
Taulukko 4.	Summamuuttujan 2 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	34
Taulukko 5.	Summamuuttujan 3 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	35
Taulukko 6.	Summamuuttujan 4 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	35
Taulukko 7.	Summamuuttujan 5 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	36
Taulukko 8.	Summamuuttujan 6 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	36
Taulukko 9.	Summamuuttujan 7 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha.....	37
Taulukko 10.	Eniten ja vähiten huolta herättävät lajit opettajan oikeusturvan näkökulmasta.....	42
Taulukko 11.	Opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä	43

Taulukko 12. Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus.....	44
Taulukko 13. Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen.....	45
Taulukko 14. Koulun liikuntavälineiden turvallisuus.....	47
Taulukko 15. Koulun liikuntatilojen turvallisuus	48
Taulukko 16. Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus.....	49
Taulukko 17. Turvallisen liikunnan oppimisympäristön luominen.....	50

1 Johdanto

“Opettaja ei ollut estänyt oppilaita menemästä liian syvälle tilanteessa, jossa hänellä ei ollut mahdollisuutta tehokkaiisiin ja nopeisiin pelastustoimiin, joten hän oli myös huolimattomuudellaan aiheuttanut (oppilas) A:n kuoleman.” (Vaasan hovioikeus 97/174)

Perusopetuslain 29 §:n mukaan jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön (Perusopetuslaki, jatkossa POL, 29 §). Peruskouluissa sattuu kuitenkin paljon lieviä ja välillä vakavampiakin uhka- ja vaaratilanteita sekä tapaturmia. Liikunta poikkeaa fyysisen luonteensa vuoksi muista oppiaineista ja on monilla tavoilla alttiimpi erilaisten ongelmatilanteiden syntymiselle. Liikuntatunteihin liittyviä ongelmatilanteita voi syntyä oppitunnin aikana tai oppitunneille siirryttäessä, sillä liikunnan opetukseen liittyy paljon paikkojen välillä liikkumista. Lisäksi mahdollisia ongelmatilanteita aiheuttavat valvonnan ja asianmukaisten varusteiden järjestämiseen liittyvät kysymykset ja haasteet sekä vuorovaikutustilanteet. (Poutala 2010, 110.) Liikunnan opetuksessa toiminta on hajaantuneempaa, eivätkä oppilaat ole aina välittömän valvonnan alla. Tästä johtuen liikunnalla on juridisestakin näkökulmasta tarkasteltuna erityinen asema oppiaineena. (Kangasoja 2017, 582.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan liikuntaa opettavien opettajien kokemuksia omasta oikeusturvastaan liikunnan oppituntien yhteydessä. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen sekä liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden. Vuorovaikutuksella viitataan kahden tai useamman henkilön väliseen reaaliaikaiseen käyttäytymiseen (Markey, Lowmaster & Eichler 2010, 13). Tässä tutkimuksessa vuorovaikutusta tarkastellaan opettajan ja oppilaiden, liikunnanopettajakollegoiden sekä opettajan ja oppilaiden huoltajien välillä. Oppimisympäristöllä puolestaan viitataan tiloihin, paikkoihin, yhteisöihin ja toimintakäytänteisiin, joissa opiskelua ja oppimista tapahtuu. Lisäksi opiskelussa käytettävät välineet, palvelut ja materiaalit ovat osa oppimisympäristöä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, jatkossa POPS 2014, 27.) Aihe on liikuntaa opettavan opettajan näkökulmasta tutkittuna ajankohtainen, sillä opettaja on tyypillisesti koulumaailmassa yleisin ja vaivattomin kritiikin sekä virhe- ja laiminlyöntisyytösten kohde. Lisäksi oppilaiden vanhemmat reagoivat ja puuttuvat entistä herkemmin liikunnan tunneilla tapahtuneisiin pieniinkin haavereihin ja vammoihin. (Poutala 2010, 19, 110.)

Oppilaat aiheuttavat enenevässä määrin koulun henkilökuntaan kohdistuvia rikoksia (Suopohja & Liusvaara 2009, 42). Opetushallituksen (Rimpelä, Fjord & Peltonen 2010, 207) lukuvuosien 2008–2009 aikana tekemän selvityksen mukaan perusopetuksen opettajiin kohdistuvaa uhkailua, väkivaltaa ja kiusaamista oli havaittu 21 prosentissa kouluista. Gråstenin ja Kokkosen (2021) liikunnanopettajan kohtaamaa fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa sekä niiden yhteyttä työstressiin käsittelevästä tutkimuksesta puolestaan kävi ilmi, että neljä prosenttia tutkimukseen osallistuneista liikunnanopettajista raportoi kokeneensa fyysistä väkivaltaa, viisi prosenttia sanatonta ja yksi prosentti sanallista seksuaalista häirintää vähintään kerran kuukaudessa. Tutkimukseen osallistui lähes 15 prosenttia Suomen liikunnanopettajista. Näin ollen koko Suomen tasolle suhteutettuna fyysinen väkivalta koskettaa noin 50 liikunnanopettajaa kuukausittain. (Gråsten & Kokkonen 2020, 32.)

Opettaja joutuu työssään reagoimaan tilanteisiin välittömästi ja tekemään ratkaisuja nopealla harkinnalla. Esimerkiksi, kun opettaja joutuu tekemään ratkaisun voimakeinojen käyttämisestä aggressiivista oppilasta kohtaan, ei hänelle välttämättä jää aikaa suorittaa huolellista kokonaisarvioita tilanteesta (Mahkonen 2017, 60). Näin ollen opettaja saattaa joutua juridisesta näkökulmasta erittäin haastaviin tilanteisiin työssään. Tämän tutkimuksen tulokset antavat tietoa liikuntaa opettavien opettajien kokemuksista omasta oikeusturvastaan. Tutkimustulosten avulla on siis mahdollista tarkastella, pureutuuko suomalainen opettajankoulutus riittävästi opetustoimen oikeudellisiin kysymyksiin.

Liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen ja liikunnan oppimisympäristöjen tutkiminen auttaa myös ymmärtämään, onko olemassa tiettyjä toimintamalleja tai ympäristöjä, jotka ovat erityisen alttiita ongelmatilanteiden ja turvallisuusriskien syntymiselle. Tiedostamalla näitä yhteyksiä opettaja voi mahdollisesti ennaltaehkäistä ongelmatilanteiden syntymistä. Tässä tutkimuksessa vertaillaan opettajien vastauksia liikuntaan erikoistavaan koulutuksen sekä liikunnan opetuskokemuksen perusteella. Näin ollen tutkimustulokset antavat tärkeää tietoa siitä, onko liikuntaa vähemmän opiskelleiden opettajien keskuudessa tarvetta liikunnanopetukseen liittyvään täydennyskoulutukseen.

Kattavaa kartoitusta liikunnanopettajan oikeusturvasta sekä liikunnanopetuksen turvallisuusnäkökulmasta on saatavilla vähäisesti. Aiemmat liikunnan opettamisen ongelmiin liittyvät tutkimukset ovat pitkälti laadullisia tai osallistujajoukoltaan suppeita määrällisiä pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä. Ylipäätään opetustoimen oikeudellisiin kysymyksiin

liittyvää suomalaista tutkimusta on niukasti (Hakalehto-Wainio 2012, 22). Näin ollen määrälliselle tutkimukselle aiheesta on kysyntää.

2 Opettajuus muuttuvassa yhteiskunnassa

Koulutus on aina ollut merkittävä osa suomalaista yhteiskuntaa. Jo 1600-luvulla, kun opetuksesta vastasivat kirkko ja papit, tunnistettiin lukutaidon ja yleissivistyksen merkitys ihmisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Opetusvastuu siirtyi 1900-luvun alussa kirkolta kansakoulujärjestelmälle, joka alkoi hiljalleen laajenemaan. Tällöin vankassa auktoriteettiasemassa oleviin opettajiin kohdistui horjumaton luottamus ja kunnioitus. (Sahlberg 2015, 136.)

Nyky-yhteiskunnasta puhutaan jälkimodernina yhteiskuntana, jolle tyypillistä on säännönmukaisuuksien hajoaminen sekä auktoriteeteistä irtautuminen (Hargreaves 1994, 38). 1980-luvulla suomalainen yhteiskunta vaurastui. Vaurastumista seurasivat muutokset kansalaisten elämäntyylyssä, jolloin ihmisten identiteetit alkoivat rakentumaan yhä yksilöllisemmin ja yksilön vapaus valita lisääntyi. Näin yhteiskunnan pirstaloituminen kiihtyi ja perinteet menettivät asemaansa. (Koski 2000, 137.) Samoihin aikoihin tapahtui toinen suuri mullistus, kun perinteinen teollisuus sai rinnalleen tietotekniikan. Jälkimoderni aika alkoi näkyä ajan hengessä ja ihmisten ajattelutavoissa ja alettiin hiljalleen siirtyä kuuliaisuuden kulttuurista neuvottelun ja keskustelun kulttuuriin. (Rönty & Rönty 2012, 65.)

Jälkimodernissa ajassa lähtökohtaisesti kaikki on suhteellista ja yksilölähtöistä. Myös totuus on sovittavissa tai neuvoteltavissa. Tämä on todellinen vastakohta jälkimodernia aikaa edeltäneelle modernille aikakaudelle. Jälkimodernia aikaa on luonnehdittu myös hektisenä ja jopa pinnallisena. (Rönty & Rönty 2012, 66.) Yhteiskunnan muuttuminen entistä pirstaleisemmaksi ja hektisemmäksi on tuonut mukanaan uusia muutoksia myös koulumaailmaan, sillä ympäristön muutostarpeet heijastuvat kouluun (Kyllönen 2011, 19). Opettajan auktoriteettiasema on heikentynyt ja opetuksen vaaditaan olevan entistä viihteellisempää. Lisäksi kasvatuksen rajat ovat murentuneet ja oppilaiden sekä heidän huoltajiensa oikeustietoisuus on lisääntynyt. Tämän seurauksena kouluissakin puhe kohdistuu enemmän oikeuksiin kuin velvollisuuksiin. (Rönty & Rönty 2012, 65.)

Koulu on sidoksissa yhteiskunnan kulttuurilliseen ja poliittiseen verkostoon ja on siten altis yhteiskunnassa tapahtuville muutoksille (Sahlberg 1997, 25). Jälkimodernina aikana koulu on saanut kritiikkiä siitä, että se ei ole pysynyt yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten mukana. Oppisisältöjen on kritisoitu olevan liian kaukana oppilaiden kokemusmaailmasta, ja opettajat ovat huolissaan kasvatusotteen menettämisestä. (Lapinoja 2006, 56.) Vaikka koulua on

kritisoitu liian hitaasta muutoksesta, on koulu-uudistuksilla huono maine, kun kalliit kehityshankkeet eivät täytä odotuksia (Sahlberg 1997, 236). Koulun sanotaan menettäneen asemansa koululaisten elämässä verrattuna menneisiin sukupolviin. Kulttuurin muutoksen myötä opettajat eivät voi enää perustaa toimintaansa omaan auktoriteettiasemaansa. (Rajakaltio 2011, 88.)

Kuten koulu, myös opettajan ammatti on tiiviissä yhteydessä kansallisen kulttuurin ylläpitämiseen ja avoimen, monikulttuurisen yhteiskunnan muodostamiseen (Sahlberg 2015, 138). Vielä muutamia vuosikymmeniä sitten opettajalla oli omaan asiantuntijuuteensa pohjautuva auktoriteettiasema, jota koulu tuki arvovallallaan. Nykypäivän opettajuudessa korostuu jälkimoderniin yhteiskuntaan tyypilliset neuvottelijan ja keskustelijan roolit. Oppilaiden vanhemmat vaikuttavat opettajan ammattiin, sillä kouluissa on yleistynyt asiakasystävällisen projektin ja neuvottelukulttuurin piirteet. Osa opettajista kokee, että vanhemmat ovat siirtäneet kasvatusvastuun kouluun ja odottavat koululta kasvattajana liian paljon. Oppilaiden vanhemmat saattavat lisäksi koetella opettajan auktoriteettia ja ammatillista itsetuntoa, mikäli vanhemmat nähdään asiakasperiaatteen mukaan koulutuksen asiantuntijoina. (Säntti 2008, 17–18.)

3 Liikunnanopettajan työ

3.1 Liikunnanopetuksen muutos

Kuten koulun toimintakulttuuri laajemmin, myös liikunnanopettajan työnkuva on vääjäämättä ollut muutoksessa viime vuosikymmenien aikana ja muutos jatkuu yhä. Aiemmin liikunnanopettaja nähtiin liikuntataitojen vahvana hallitsijana ja tiukan kurin pitäjänä. Nykyisin liikunnanopettaja on enemmän hyvinvointi- ja ihmissuhdeammattilainen. Myös liikunta käsitteenä nähdään koko kansan terveydestä ja hyvinvoinnista huolehtivana toimintana vahvan urheilu- ja suorittamiskulttuurin sijaan. Koulu instituutiona on jatkuvan muutoksen ja kehityksen kohde, joten liikunnanopettajalta vaaditaan luovuutta, joustavuutta, taitoa kohdata erilaisuutta sekä kykyä elinikäiseen oppimiseen. (Laakso 2007, 23.)

Oman haasteensa liikunnanopetukseen tuovat oppiaineen ulkopuolelta tulevat yhteiskunnalliset muutokset. Ihmisten eriarvoistuminen ja lisääntyvät elintapasairaudet sekä lasten liikunnan selkeä polarisoituminen nousevat entistä enemmän esiin liikunnanopetuksessa. Liikunnanopettajan tulee pystyä opetuksessaan huomioimaan nämä kehityssuunnat. Nuorisokulttuureissa mukana pysyminen sekä reagointi koulutuspolitiikan käännteisiin, uusiin tutkimustuloksiin ja liikuntalajeihin perehtyminen vievät oman osansa opettajan resursseista. Uutta tietoa on jatkuvasti saatavilla ja opettajan tulee pystyä karsimaan tiedosta olennainen sovellettavaksi opetukseen. (Lahti 2017, 36–37.) Lisäksi paine koulupäivien liikunnallistamisesta vaikuttaa kasaantuvan liikunnanopettajien hartioille, mistä on seurannut liikunnanopettajien työmäärän, kiireen ja rasituksen kasvua (Lehmuskallio & Toskala 2018, 85).

Liikunnanopettajien kokemaa turvattomuutta Suomessa on tutkittu aiemmin opinnäytetöissä. Kosonen (2019) kartoitti pro gradu -tutkielmassaan yläkoulun liikunnanopettajan työssään kokemaa turvattomuutta (n = 74). Tutkimuksesta ilmeni, että fyysinen työympäristö, liikunnanopetuksen ryhmäkoot sekä uhkaavia tilanteita varten saadun koulutuksen puute olivat yleisimmät turvattomuuden tunnetta aiheuttavat tekijät. Lisäksi siirtymät, haastavat oppilaat ja opettajan oma oikeusturva koettiin turvattomuutta aiheuttavina tekijöinä. Turvattomuuden tunteen kokeminen oli kuitenkin melko vähäistä. (Kosonen 2019, 47, 50.) Myös Heikkilä (2015) sai liikuntaa opettavan työn turvallisuutta käsittelevässä opinnäytetyössään samansuuntaisia tuloksia. Tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat eivät juuri koe turvallisuuteen liittyvää henkistä kuormitusta. Kuitenkin uhkaavia tilanteita varten

saatu koulutus koettiin liian vähäiseksi. Lisäksi tutkimukseen vastanneista liikunnanopettajista (n = 26) lähes jokainen oli kokenut jonkin tasoista oikeusturvattomuutta työssään. (Heikkilä 2015, 25.)

Vaikka liikunnanopettajan työ on muuttunut ja turvattomuuden tunnetta sekä huolta ilmenee jossain määrin, suomalaiset liikunnanopettajat vaikuttavat olevan yleisesti tyytyväisiä työhönsä (Mäkelä, Hirvensalo, Palomäki, Herva & Laakso 2012; Nupponen 2017; Similä & Simola 2013). Liikunnanopettajien työtyytyväisyyttä käsittelevää tutkimusta on tehty Suomessa jonkin verran. Mäkelä ym. (2012) tutkivat 1984–2004 valmistuneiden liikunnanopettajien tyytyväisyyttä omaan työhönsä. Tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat kokivat eniten tyytymättömyyttä opetustilojen riittämättömyyden ja kehnon kunnossapidon suhteen sekä opetusryhmien kokoon ja työaikojen organisointiin liittyen (Mäkelä ym. 2012, 71). Similä ja Simola (2013) puolestaan tutkivat pro gradu -työssään samaa aihetta, tutkimuskohteenaan 2009–2012 valmistuneet liikunnanopettajat. Heidän mukaansa liikunnanopettajat olivat työssään tyytymättömiä opetustiloihin ja -välineisiin sekä ulkopuolisiin yhteistyötahoihin (Similä & Simola 2013, 56). Nupponen (2017) tutki liikunnanopettajien työtyytyväisyyttä opettajan urakehityksen näkökulmasta. Myös Nupposen (2017, 50) tutkimuksessa eniten tyytymättömyyttä liittyi opetustiloihin. Työtyytyväisyyteen liittyvät tutkimustulokset antavat yhtenäisiä viitteitä siitä, että liikunnanopettajat kokevat tyytymättömyyttä erityisesti liittyen liikuntatiloihin.

Yhdysvaltalais tutkimuksen mukaan noviisiopettajat kokivat turvattomuutta liikuntaa opettaessaan ryhmänhallintaan, koulun toimintatapojen noudattamiseen sekä oppilaiden turvallisuuteen liittyen (Gordon 2016, 663). Lisäksi Yhdysvalloissa on tutkittu juridista huolta liikuntatunneilla aiheuttavia tekijöitä. Tutkimuksen tulosten mukaan huolta omasta oikeusturvasta oli mahdollista vähentää huolellisella suunnittelulla, mukauttamalla toimintaa oppilaille sopivaksi, antamalla oppilaille tarkat ohjeet sekä huomauttamalla oppilaita mahdollisista vaaroista. Lisäksi tutkimuksen mukaan opettajan tulisi pitää huolta liikuntatiloista ja varmistaa ensiaputarvikkeiden saatavuus. (McCoy, Esslinger & Baghurst 2017, 9.)

3.2 Liikunnanopettajan koulutus Suomessa

Suomessa liikuntaa opettavat luokanopettajat sekä liikunnan aineenopettajat. Vuodesta 1979 luokanopettajakoulutus Suomessa on järjestetty yliopistoissa, joten alaluokkien opettajiksi valmistuvat ovat kasvatustieteen maistereita (Maaranen 2010, 149). Liikuntaa opettavat

luokanopettajat ovat suorittaneet liikunnasta, kuten kaikista muistakin opetettavista aineista, niin sanotut monialaiset opinnot, jotka antavat heille pätevyyden opettaa liikuntaa alakoulussa. Liikuntaa voi siis opettaa alakoulussa luokanopettaja, joka on opiskellut liikuntaa vähintään yhden monialaisiin opintoihin kuuluvan opintojakson verran (SOOL ry 2021). Luokanopettaja voi erikoistua liikuntaan suorittamalla liikunnasta perusopinnot, jotka ovat laajuudeltaan 25 opintopistettä. Perusopintojen jälkeen on mahdollista opiskella 35:n opintopisteen verran aineopintoja, jotka antavat pätevyyden opettaa liikuntaa myös peruskoulun yläluokilla. Toisen asteen liikunnanopettajan pätevyys edellyttää liikunnan syventävät opinnot, jotka ovat laajuudeltaan 120 opintopistettä. (Opintopolku 2021.)

Liikuntatieteellinen koulutus on Suomessa valtiovallan päätöksen perusteella keskitetty Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteelliseen tiedekuntaan. Liikuntatieteellinen koulutus aloitettiin Jyväskylässä vuonna 1963 osana kasvatusopillisen korkeakoulun tiedekuntaa. Vuonna 1968 opintosuunnasta tuli itsenäinen liikuntatieteiden tiedekunta. Tiedekunnan valtakunnallisiin tehtäviin keskeisenä osana kuuluu liikunnanopettajankoulutus. (Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan laatukäsikirja 2009, 4). Suomessa enemmistö liikunnanopettajista koulutetaan Jyväskylän yliopistossa liikuntapedagogiikan opintosuunnassa, josta opiskelijat valmistuvat liikuntatieteen kandidaatiksi ja maisteriksi. Liikuntatieteen kandidaatin ja maisterin tutkinto antaa edellytyksiä liikunnanopetuksen asiantuntijana toimimiseen. Opinnoissa painotetaan opiskelijan pedagogisen näkemyksen muodostamista ja tuodaan esiin liikunnanopettajan työn yhteiskunnallinen merkitys. Liikuntatieteen maisterilla on kelpoisuus toimia liikunnanopettajana perusopetuksessa, lukiossa sekä ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa. (Jyväskylän yliopisto 2020.)

Tähän tutkimukseen osallistuneet opettajat opettivat tutkimushetkellä liikuntaa peruskoulussa, eli he olivat joko liikuntaa opettavia luokanopettajia tai liikunnan aineenopettajia. Liikuntaan erikoistumisen määrä voi vaihdella liikuntaa opettavien luokanopettajien välillä riippuen siitä, onko osallistuja opiskellut liikunnan perusopinnot, jotka eivät vielä anna aineenopettajan pätevyyttä. Samoin liikunnan aineenopettaja voi olla liikuntatieteen tai kasvatustieteen maisteri.

3.3 Liikunnanopettajan urakehitys

Liikunnanopettajan työ muuttuu uran aikana yhteiskunnallisten muutosten lisäksi työkokemuksen myötä. Muutos näkyy aloittelevien ja kokeneiden opettajien

päätöksenteko- ja ongelmanratkaisustrategioissa (Tynjälä 2005, 102–103). Kokeneet opettajat pystyvät ratkaisemaan automaattisesti rutiininomaisia ongelmia, jolloin he kykenevät paremmin kiinnittämään huomiotaan oppilaan oppimisen tukemiseen. He kykenevät myös tehokkaampaan ja täsmällisempään päätöksentekoon opetustilanteissa. Lisäksi kokemuksen myötä opettajat pystyvät paremmin huomioimaan oppilaan erityispiirteet ja erittelemään oppilaiden tavoitteita yksilöllisemmin. Kokoneiden opettajien on havaittu myös esittävän enemmän havainnollistavia esimerkkejä sekä kysymyksiä. (Ropo 2004, 164–170.) Lisäksi aiemman tutkimuksen mukaan noviisit noudattavat tarkemmin tuntisuunnitelmia, eivätkä pysty kokoneiden opettajien tavoin mukautumaan muuttuviin oppimisympäristöihin tai muuttamaan suunnitelmia nopeasti (Berliner 2001, 475).

Opetuskokemus näkyy päätöksenteon ja ongelmanratkaisutaidon lisäksi opettajan konkreettisissa toimissa. Aiempi tutkimus liikunnanopettajista antaa viitteitä siitä, että kokoneimmat opettajat käyttävät uransa alkuvaiheessa olevia opettajia vähemmän aikaa liikunnantuntien järjestelyyn ja enemmän aikaa harjoitteiden ja tehtävien selostamiseen (Pehkonen 1999, 159, 305). Uransa alkuvaiheessa olevien liikunnanopettajien on myös havaittu toimivan opetuksessaan lajikeskeisemmin verrattuna kokoneisiin opettajiin. Lisäksi alkuvaiheen opettajat osallistuvat aktiivisemmin näyttöihin ja toimintaan, mutta kokemuksen myötä opettajat siirtävät vastuuta mallisuorituksista oppilaille. (Lipponen, Hirvensalo & IImanen 2017, 104.)

Liikunnanopettajien työtyytyväisyyden on havaittu muuttuvan urakehityksen myötä. Tyytyväisyys näyttäisi olevan uran alussa korkealla, sillä tällöin työ on havaittu antoisaksi. Alkuvaiheen jälkeen työtyytyväisyyden on havaittu kääntyvän hienoiseen laskuun, mikä voi selittyä perhe-elämän muutoksilla. Uran edetessä tyytyväisyys alkaa kuitenkin jälleen nousta ja se saavuttaa huippunsa uran loppupuolella. (Mäkelä, ym. 2012, 73.)

3.4 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaamassa liikunnanopettajan työtä

Kuten kaikkien opettajien, myös liikunnanopettajien työtä ohjaa valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Perusopetuksen ohjausjärjestelmän tehtävänä on taata koulutuksen laatu ja tasa-arvoisuus sekä mahdollistaa oppilaiden kasvua, kehitystä ja oppimista (POPS 2014, 9).

Uusimman, lukuvuonna 2016–2017 käyttöön otetun, valtakunnallisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (POPS 2014) mukaan oppilailla on oikeus turvalliseen oppimiseen. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa huomioidaan liikunnan erityispiirteet oppiaineena ja painotetaan erityisesti liikunnanopetuksen turvallista toteuttamista. Opetuksessa korostetaan fyysistä aktiivisuutta, yhteistoiminnallisuutta, kannustavaa vuorovaikutusta sekä henkisesti ja fyysisesti turvallista toimintaa. Liikunnanopetuksen tavoitteena on tukea oppilaan fyysistä, psyykkistä sekä sosiaalista toimintakykyä ja siten vaikuttaa positiivisesti oppilaiden hyvinvointiin ja omaan kehoon suhtautumiseen. Positiivisten kokemusten tarjoaminen ja liikunnallisen elämäntavan tukeminen on tärkeää liikunnan oppiaineessa. Fyysinen aktiivisuus, kehollisuus ja yhdessä tekeminen korostuvat liikunnan oppitunneilla. Opetus ohjaa oppilaita turvallisuuden lisäksi eettisesti kestävään toimintaan ja ilmapiiriin. (POPS 2014, 273–275.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on määritelty eri vuosiluokille kuhunkin ikätasoon sopivia sisältöjä ja tavoitteita. Opetussuunnitelman mukaan liikunnan oppiaineessa vuosiluokilla 1–2 liikutaan yhdessä leikkien. Opetuksessa korostuvat havainto- ja perusmotoristen taitojen harjoittelu, yhdessä tekeminen ja myönteisten liikuntakokemusten luominen. Vuosiluokilla 3–6 taas liikutaan yhdessä toimien ja taitoja harjoitellen. Opetus keskittyy motoristen perustaitojen vakiinnuttamiseen ja monipuolistamiseen sekä sosiaalisten taitojen vahvistamiseen. Vuosiluokilla 7–9 puolestaan liikutaan minäkäsitystä ja osallisuutta vahvistaen sekä taitoja soveltaen. Opetuksessa korostuvat jokaisella luokka-astella monipuolinen perustaitojen soveltaminen sekä fyysisten ominaisuuksien harjoittaminen eri liikuntamuotojen avulla. (POPS 2014, 148, 273, 434.)

Valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelma ohjaa liikunnanopetuksen sisältöjen ja tavoitteiden lisäksi arviointia. Arviointikriteereitä on tarkennettu viimeisimpänä käyttöön otettuun opetussuunnitelmaan, jotta arviointi olisi entistä yhdenmukaisempaa. (Hirvensalo, Sääkslahti, Huovinen, Palomäki & Huhtiniemi 2016, 25.) Oppilaiden yksilöllisten vahvuuksien ja kehittymistarpeiden tunnistaminen sekä tukeminen ovat liikunnan arvioinnin lähtökohtia perusopetuksen kaikilla luokka-asteilla. Oppilaan terveydentilan ja erityistarpeiden huomioiminen tulee toteuttaa sekä liikunnan opetuksessa että arvioinnissa. Arviointi tulee toteuttaa havainnoimalla oppilaiden työskentelyä ja toimintaa sekä opastaa oppilaita itsearviointiin. (POPS 2014; 150, 275, 435)

3.5 Liikuntatunteihin liittyvä vuorovaikutus

Liikunnanopetuksen lähtökohtana on turvallinen oppiminen. Oppiminen ei ole vaivihkaa tapahtuvaa tiedon siirtymistä, vaan sitä voisi kuvata enemminkin opettajan ja oppilaan välisenä neuvotteluprosessina, jossa vuorovaikutus on keskeisessä asemassa (Kulju 2013, 101). Vuorovaikutuksella tarkoitetaan kahden tai useamman henkilön välistä reaaliaikaista käyttäytymistä (Markey, Lowmaster & Eichler 2010, 13). Toimiva opetus edellyttää opettajalta taitoa olla vuorovaikutuksessa oppilaiden lisäksi opettajakollegoiden, vanhempien ja nykypäivänä yhä enemmän koulua ympäröivän laajan toimintaympäristön kanssa. Lisäksi oppilaiden kasvava erilaisuus, oppimisvaikeudet, syrjäytyminen ja erilaiset sosiaaliset ongelmat edellyttävät opettajilta entistä parempia ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja. (Määttä & Uusiautti 2012, 32.) Ollessaan vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa opettaja tasapainoilee jatkuvasti monen, toistensa kanssa ristiriitaisenkin periaatteen verkostossa ja tekee lukemattomia eettisiä ja moraalisia päätöksiä päivittäin. Jokaisella päätöksellä on seurauksensa, jotka näkyvät ennen kaikkea oppilaan ja opettajan vuorovaikutussuhteessa, mutta saattavat yltää koulun ulkopuolellekin. Ajoittain opettajan ratkaisut, jotka arvioidaan myöhemmin eettisesti kestävämmiksi saattavat johtaa oikeudellisiin toimiin ja voivat muuttaa opettajan loppuelämän. (Tainio, Heinonen, Karvonen & Routarinne 2019, 7–8.)

Liikunnanopetuksen tilanteista vuorovaikutuksen näkökulmasta on tehty muutamia aiempia pro gradu -tutkielmia. Paajasen (2016, 78) mukaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja käytetään laajalti ja ne ovat tarpeellisia liikunnanopetuksessa. Alanen (2019) tutki pro gradu -tutkielmassaan yläkoulun liikunnanopettajien kokemuksia ongelma- ja ristiriitatilanteista ja kokemuksia niissä käytetyistä tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Tutkimuksesta ilmeni, että liikunnanopettajien työssään kohtaamat ongelma- ja ristiriitatilanteet ovat pääosin pienimuotoisia ja luonnollinen osa opettajan arkea. Tutkimuksen mukaan yleisimpiä ongelmatilanteita liikuntatunneilla olivat oppilaiden häiriökäyttäytyminen sekä oppilaiden keskinäiset ristiriidat. Lisäksi melko yleisiä olivat ongelmatilanteet oppilaan vanhemman kanssa. Tutkimuksen mukaan opettajan hyvät vuorovaikutus- ja tunnetaidot auttavat kohtaamaan ja selvittämään ongelmatilanteita liikunnanopetuksessa. (Alanen 2019, 76–77.) Mörskyn (2010, 48) liikunnanopettajan vuorovaikutustaitoja selvittävä pro gradu -tutkielma antaa viitteitä siitä, että havainnointi, oppilastuntemus, kuuntelu sekä sanallinen ja sanaton viestintä ovat tärkeitä vuorovaikutustaitoja liikunnanopettajan ammatissa.

Opettajan ja oppilaan väliseen vuorovaikutussuhteeseen liikuntatunnilla vaikuttaa suhteessa vallitseva valta-asetelma. Opettajalla on vuorovaikutustilanteessa valta-asema, mutta aina myös siihen tiukasti kytkeytyvä vastuu. Oppilaalla ei ole vuorovaikutustilanteessa kumpakaan. Näin ollen opettaja on julkisen vallan käyttäjänä oppilaaseen verrattuna erilaisessa asemassa. (Mahkonen 2017, 30.) Lisäksi liikuntatilanne on vuorovaikutusympäristönä haasteellinen (Siutla, Huovinen, Partanen & Hirvensalo 2012, 65). Gordonin (2003, 47) mukaan opettajan ja oppilaan väliseen toimivaan vuorovaikutukseen kuuluvat avoimuus ja rehellisyys, molemminpuolinen huomiointi, tukeminen, erillisyyden siten, että osapuolet hyväksyvät toistensa luovuuden ja yksilöllisyyden sekä molempien tyytyväisyys. Opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksen laatuun vaikuttaa myös oppilaan kodin kulttuuri. Mikäli koulusta ja opettajista puhutaan kotona myönteisesti, se edistää opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutussuhdetta. (Rönty & Rönty 2012, 73.) Mörskyn (2010, 48) pro gradu -tutkielma antaa näyttöä siitä, että opettajat kokevat vuorovaikutuksen oppilaan kanssa sujuvan liikuntatunnilla yleisesti ottaen hyvin.

Oppilaiden välisessä vuorovaikutuksessa tyypillinen ongelmatilanne on kiusaaminen. Terveystieteiden tutkimuskeskus (2017,8) määrittelee kouluterveyskyselyssään kiusaamisen seuraavasti: “Kiusaamisella tarkoitetaan sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaalle. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen saman vahvuista oppilasta riitelevät”. Aiemman tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että liikuntatunneilla kiusaamista tapahtuu pelien ja leikkien sekä joukkuejaon aikana (Lehmuskallio, Leskinen & Vinberg 2021; Paljakka 2020).

Opettajan ja oppilaan vanhemman toimiva vuorovaikutussuhde vaikuttaa myönteisesti oppilaan koulunkäyntiin. Kun opettaja ja vanhemmat ovat aikaansaaneet välilleen luottamuksen ja arvostuksen ilmapiirin, on yhteistyö tuottoisaa ja edistää tehokkaasti oppilaan parasta. Lisäksi myönteinen vuorovaikutussuhde vanhempiin lisää opettajan pedagogista hyvinvointia ja pedagogisen vapauden tunnetta. (Liusvaara 2012, 201–202.) Opettajan ja oppilaan vanhemman väliseen vuorovaikutukseen liittyy myös haasteita. Opettajat joutuvat kohtaamaan haastavaksi määriteltyjä vanhempia pääasiallisesti oman persoonansa ja mahdollisen elämäkokemuksensa avulla, siis lähtökohtaisesti ei-ammattillisin välinein. (Säntti 2008, 18.) Lisäksi opettaja on vuorovaikutuksessa haasteilla, sillä opettajalla ei ole juridisia perusteluja olla tekemättä yhteistyötä samalla kun vanhempien oikeudet ovat selkeät ja kirjatut (Syrjäläinen 2002, 82–83).

Työyhteisössä toimivalla vuorovaikutuksella on suuri merkitys liikunnanopettajan työssä jaksamiseen. *Kollegoiden välisellä* luottamuksella ja arvostuksella on havaittu olevan voimaannuttava vaikutus liikunnanopettajan työhön. (Lipponen, Hirvensalo & Ilmanen 2017, 103.) Suomalaisten liikunnanopettajien työtyytyväisyyttä käsitelleen tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat kokivat työn parhaiksi puoliksi mukavien oppilaiden lisäksi hyvät kollegat (Mäkelä ym. 2012, 73). Salosen ja Syväsen (2009, 76) pro gradu -tutkielma antaa näyttöä siitä, että liikunnanopettajakollegat ja työntekijöiden välinen yhteistyö ovat tärkeitä työssä jaksamisen edellytyksiä. Toisaalta vuorovaikutus joustamattoman tai tapoihinsa uurtuneen liikunnanopettajakollegan kanssa voi olla turhauttavaa ja viedä voimavaroja (Lipponen, Hirvensalo & Ilmanen 2017, 102).

4 Oikeudellinen vastuu opetustoimessa

Opettaja joutuu kouluarjessa tilanteisiin, jotka vaativat lainsäädännön tuntemusta (Poutala 2010, 13). Opetusalalla tapahtuvat vastuutapahtumat selvitetään samojen oikeussääntöjen mukaan kuin vastuutapahtumat millä tahansa julkisen puolen toimialalla. Oikeudellinen vastuu syntyy jonkin konkreettisen tapauksen seurauksena. Tällainen tapahtuma voi olla esinevahinko, taloudellinen vahinko, henkilövahinko tai selvä laiminlyönti tai rikos, joka johtaa oikeudellisiin seuraamuksiin. Oikeudellinen vastuu vaatii siis selkeää normin vastaista toimintaa tai laiminlyöntiä, jolla henkilön tai toimielimen vastuuta perustellaan. (Suopohja & Liusvaara 2009, 21, 42.)

Jälkikäteen tapahtuva tarkastelu on tyypillistä oikeudellisen vastuun selvittämiseksi (Poutala 2010, 183). Vastuuta tarkastellaan kunkin tapauksen kohdalla yksilöllisesti, joten oikeudellista vastuuta ei voida ennakolta täysin määrittää. On siis mahdotonta antaa etukäteen täysin tyhjentyviä vastauksia siitä, kuka vastaa, jos oppilaalle sattuu jotakin tai jos oppilaat aiheuttavat toimillaan vahinkoja. Jokaista tapausta tarkastellaan olemassa olevan normiston pohjalta samalla ottaen huomioon tapauksen yksityiskohdat ja erityispiirteet. (Suopohja & Liusvaara 2009, 24.)

Koulussa tapahtuvissa tapauksissa olennaista on se, että vahingonkorvauslakiin kuuluu säädöksiä, jotka koskevat alaikäisen toimesta tapahtuneita vahinkoja (Suopohja & Liusvaara 2009, 42). Vahingonkorvauslain nojalla nuoren oppilaan aiheuttaman vahingon korvausvelvollisuus tyypillisesti sovitellaan tai hänet vapautetaan vahingon korvaamisesta kokonaan (Poutala 2010, 184). Lisäksi alaikäisiin liittyvissä tapauksissa tulee huomioida vanhempien vastuu. Vastuukysymykset opetustoimessa muodostavat siis suuren kokonaisuuden, jonka kaikkia osia tulee tarkastella oikeudellisen vastuun määrittämiseksi. (Suopohja & Liusvaara 2009, 42–43.)

4.1 Julkisen vallan käyttö opetustoimessa

Opetustoimi on yhteiskunnan rahoittamana tai tukemana julkisoikeudellista toimintaa ja siihen liittyy julkisen vallan käyttöä. Julkisen vallan käytöllä tarkoitetaan yhteiskunnan toimintaa, johon sisältyy yksilön asemaan kohdistuvia tämän suostumuksesta riippumattomia ratkaisuja ja toimia. (Suopohja & Liusvaara 2009, 37.) Julkisen vallan toimien ja tehtävien hoitovastuu on virkamiehillä, jollaisia myös opettajat ja rehtorit valtion ja kunnan kouluissa ovat (Kangasoja 2013, 582). Opettajat ja rehtorit käyttävät julkista valtaa esimerkiksi oppilaan

arvioinnissa, oppilaaksi ottamisessa ja oppilaan ohjauksessa. Yksityisten koulujen opettajilla on virkasuhteen sijaan työsopimussuhde. (Poutala 2010, 32.) Näin ollen yksityisen tahon järjestämän opetustoimen julkisoikeudellinen vastuu on haasteellisempaa määrittellä. Yleisesti kuitenkin voidaan todeta, että toiminta on julkisoikeudellista aina, kun sillä tavoitellaan yleisen edun edistämistä. Koulutus on aina vahvasti yhteydessä julkiseen intressiin, joten täysin yksityiseksi toiminnaksi sitä ei voida katsoa edes yksityishenkilön järjestämänä. (Suopohja & Liusvaara 2009, 31–32.)

Opettajien ammattikunta on jo pitkään kuulunut virkamiehiin, mutta opettajuuteen ei silti yhdistetä tyypillistä virkamiesmäisyyttä. Opettajakoulutuksen ei katsota tarjoavan tarpeellisia virkamiestaitoja, joita myös opettaja työssään tarvitsisi. Opettajat saavat liian vähän valmiuksia työn hallinnolliseen puoleen, oppilaiden ongelmien tunnistamiseen, yhteistyöhön vanhempien kanssa sekä koulussa tapahtuviin oikeudellisiin ongelmiin. Tällaiset koulutuksen puutteet voivat mahdollisesti olla yhteydessä siihen, miksi opetustoimen oikeudelliset ongelmat saattavat kärjistyä vanhempien ja opettajan välillä. Vanhemmilla on oikeus olettaa, että opettajat virkamiehinä tuntevat koulun asioihin liittyvän juridisen sääntelyn ja että he kykenisivät näin käsittelemään huoltajien esiin tuomia asioita. (Hakalehto-Wainio 2012, 112.)

4.2 Opetuksen järjestäjän ja koulun opetushenkilöstön vastuu

Opetuksen järjestäjänä voi toimia kunta, yksityinen taho tai valtio (Lahtinen & Lankinen 2015, 90). Perusopetuslain opetuksen järjestämistä koskevan pykälän mukaan opetuksen järjestäjän tulee opetuksessa noudattaa valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita siten kuin perusopetuslaissa säädetään. Lisäksi opetus tulee järjestää oppilaan ikäkauden ja edellytysten mukaisesti niin, että se edistää oppilaan tervettä kasvua ja kehitystä. (POL 3 §.) Näin ollen opetuksen järjestäjä vastaa opetuksen ja opiskeluympäristön turvallisuudesta ja laadusta. Tästä kokonaisuusvastuusta huolimatta lopullinen oikeudellinen vastuu määrittellään vasta tuomioistuimissa. Opetuksen järjestäjä ei yleensä joudu oikeudessa vastuuseen laiminlyönnistä, vaan rikosoikeudelliset seuraamukset joutuvat kärsimään rehtori ja/tai opettaja. (Poutala 2010, 21, 183.)

Perusopetuslain (37 §) mukaan jokaisella koululla on oltava toiminnasta vastaava rehtori sekä tarvittava määrä opettajan virkoja tai työsopimussuhteisia opettajia. Rehtori ja opettaja ovat lainsäädännön nojalla erityisessä vastuussa oppilaiden turvallisuudesta ja koulun toiminnasta. Heillä on esimies- ja auktoriteettiasema oppilaisiin nähden sekä näiden tuoma vastuu.

(Poutala 2010, 32.) Rehtori johtaa koulua ja on vastuussa koulun käytännön hallinnollisesta ja pedagogisesta toiminnasta (Lahtinen & Lankinen 2015, 380). Jotta rehtori pystyy johtamaan koulua, tulee hänellä olla riittävä toimi- ja päätösvalta (Poutala 2010, 29).

Vahingon tapahduttua tarkastellaan opetuksen järjestäjän vastuusta huolimatta yleensä ensin rehtorin ja opettajan toimintaa. Tyypillisessä tapauksessa rehtoria tai opettajaa syytetään velvollisuuksiensa laiminlyönnistä tai moitittavasta käyttäytymisestä. Rehtori voi joutua syytetyksi esimerkiksi siitä, että hän ei ole huolehtinut koulun toiminnan turvallisuudesta järjestämisestä tai koulun tilojen ja välineiden asianmukaisesta kunnosta. Puolestaan opettajan moitittavan toiminnan perusteena on usein valvontatehtävien laiminlyönti. (Poutala 2010, 183.)

Opettaja on yksilö, jonka oikeusturva on itseisarvo ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan edellytys. Yhtä aikaa hän on kuitenkin julkisen vallan käyttäjä ja virkamies, jolle kohdistuu erityinen velvoite suojella oppilaita. (Kukkola 2020, 79.) Opettajan on oman oikeusturvansa kannalta erittäin tärkeää olla tietoinen työtään ohjaavista normeista, niiden merkityksestä ja tarkoituksesta (Kangasoja 2017, 583). Opettajan tulee varmistaa, että kaikki ymmärtävät ohjeet sekä osaavat toimia niiden mukaan. Oppilaiden turvallisuus tulee taata oikealla ja riittäväällä valvonnalla. Lisäksi opettajan on tiedotettava huoltajille selkeästi, milloin koulun tiloissa tapahtuva toiminta on koulun vastuulla ja milloin kyseessä on jonkin toisen tahon järjestämä harrastustoiminta (Poutala 2010, 54, 216).

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos teetti vuonna 2008 yläkoulun opettajille suunnatun opettajauhrikyselyn osana Nuorisoriikollisuuskyselyä. Lähes viidesosa kyselyyn vastanneista opettajista oli urallaan ainakin kerran kokenut tilanteen, jossa oppilas oli uhannut opettajaa oikeudellisilla toimenpiteillä. Oppilaan huoltajien taholta vastaavan uhkauksen oli kokenut 14 prosenttia opettajista uransa aikana. Varsinaisen rikosilmoituksen kohteeksi oli joutunut kuitenkin vain alle puoli prosenttia opettajista. (Salmi & Kivivuori 2009, 1, 4.)

4.3 Menettely kurinpitotilanteissa

Oikeus turvalliseen oppimisympäristöön on määritelty perusopetuslaissa ja sen takaamiseksi on määritelty kurinpitoa koskevia säännöksiä (Rimpelä ym. 2010, 99). Perusopetuslaki määrittelee menettelykeinot, joilla opettaja saa puuttua häiriökäytökseen koulussa. Vaikka liikuntatunnit poikkeavat monella tapaa muista oppitunneista, pätevät perusopetuslaissa määritellyt menettelykeinot myös liikuntatuntien puitteissa. Kun koulussa

ilmenee häiriökäyttäytymistä, ensisijaisena puuttumiskeinona on kasvatuskeskustelu.

Kasvatuskeskustelun järjestämisestä tulee aina ilmoittaa oppilaan huoltajalle, jolle tulee myös tarjota mahdollisuus osallistua keskusteluun. (POL 35 a §.) Muut puuttumiskeinot on jaoteltu kurinpitokeinoihin ja kurinpitorangeistuksiin, joista poikkeaminen on luvatonta (Hakalehto-Wainio 2012, 187).

Kurinpitokeinoja ovat luokasta tai opetustilasta poistaminen lopputunniksi, jälki-istunto sekä opetuksen epääminen korkeintaan jäljellä olevan työpäivän ajaksi. Kurinpitorangeistuksia ovat kirjallinen varoitus sekä määräaikainen erottaminen. (POL 36 §.) Kouluilla tulisi olla kasvatuskeskusteluihin sekä kurinpitomenettelyihin suunnitelma, jonka tarkoituksena on taata toimien laillisuus sekä oppilaiden tasavertainen kohtelu (POPS 2014, 37). Lehtisen (2015, 35) pro gradu -tutkielma antaa viitteitä siitä, että liikunnanopettajat kokivat kurinpidontarpeen vähäisenä liikuntatuntien aikana.

Oppilas voidaan kurinpitokeinona määrätä poistumaan luokkahuoneesta, tai muusta opetustilasta, kuten liikuntasalista häiritsevän käyttäytymisen vuoksi (POL 36 §). Tällöin opettajan tulee ottaa huomioon oppituntia häiritsevän oppilaan sekä muun luokan oikeus opetukseen (Hakalehto-Wainio 2012, 192). Lehtisen (2015) pro gradu -tutkielman mukaan oppilaan määrääminen poistumaan opetustilasta oli harvinaista liikuntatunneilla. Yleisempää oli määrätä oppilas väliaikaisesti sivuun pelistä tai muusta liikuntatunnin toiminnasta. Tällöin hän kuitenkin jäi opetustilaan. (Lehtinen, 2015, 36.)

Perusopetuslain mukaan oppilas on mahdollista määrätä korkeintaan kahdeksi tunniksi jälki-istuntoon vilpillisen tai epäasiallisen käyttäytymisen seurauksena (Hakalehto-Wainio 2012, 194). Lehtisen (2015, 36) mukaan myös jälki-istunnon määrääminen liikuntatunnilla tapahtuneen tapahtuman seurauksena oli harvinaista. Lisäksi oppilaan opetus on mahdollista evätä osaksi koulupäivää tai korkeintaan koko loppupäiväksi (POL 36 §). Opetuksen epääminen on mahdollista, jos oppilas aiheuttaa väkivaltaisella tai uhkaavalla käytöksellään turvallisuusriskin tai mikäli opetus vaikeutuu huomattavasti oppilaan häiritsevän käytöksen vuoksi (Hakalehto-Wainio 2012, 198).

Kirjallinen varoitus on määrätty perusopetuslakiin kurinpitorangeistuksena (POL 36 §). Kirjallisessa varoituksessa selvitetään, että vastaavan käytöksen jatkaminen saattaisi johtaa koulusta erottamiseen. Kirjallinen varoitus on hallintopäätös, jota ennen on aina kuultava sekä oppilasta että huoltajaa. (Hakalehto-Wainio 2012, 207.) Mikäli oppilaan uhkaava tai väkivaltainen käytös jatkuu kirjallisen varoituksen jälkeen, on oppilas mahdollista erottaa

määräaikaisesti koulusta (POL 36 §). Erotetulle oppilaalle laaditaan opetussuunnitelma, jonka mukaan opetusta toteutetaan (Hakalehto-Wainio 2012, 208).

4.4 Liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuus

Vastuukysymysten tunteminen sekä oikeanlainen menettely kurinpitotilanteissa on tärkeää, sillä harha-askeleet niihin liittyen saattavat johtaa turvallisuusongelmiin (Gordon 2016, 663). Näin ollen pystyäkseen luomaan turvallisen oppimisympäristön opettajan tulisi olla tietoinen myös työn juridisista ja hallinnollisista ulottuvuuksista.

Liikunnan opetus poikkeaa muista oppiaineista erityisesti vaihtelevien oppimisympäristöjensä vuoksi. Koulun salissa opetetaan sisäliikuntalajeja, hiihto ja suunnistus tapahtuvat pururadalla ja lähimetsässä, jääpelit pelataan jäähallissa ja uimaan päästään uimahallissa. Tällaiset vaihtuvat ympäristöt asettavat haasteita suunnitteluun ja opetuksen toteuttamiseen, joten turvallisuusnäkökulmaa on erittäin tärkeää pohtia etukäteen. (Salin, Huhtiniemi & Hirvensalo 2017, 567.) Aiemman tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat ovat yleisesti tyytymättömiä koulun liikuntatilojen turvallisuuteen, sillä tilat koettiin liian ahtaiksi suhteessa oppilasryhmän kokoon. (Lehtinen 2014, Mäkelä ym. 2012; Nupponen 2017; Similä & Simola 2013). Suuriin ryhmäkokoihin liittyvänä haasteena on tilojen ahtauden lisäksi se, että opettajan on lähes mahdotonta huomioida ja ohjata jokaista oppilasta tarpeeksi (Siutla ym. 2012, 65).

Oppilaiden turvallisuuden takaaminen liikunnassa asettaa vaatimuksia myös asianmukaisiin varusteisiin ja välineisiin liittyen. Hyvänä esimerkkinä kypärä on pakollinen kaikille pelattaessa jääkiekkoa, sillä jäällä kaatuminen ja törmäminen voivat aiheuttaa vakavia vammoja. (Poutala 2010, 123.) Perusopetuslain pykälä 31 edellyttää, että opetus ja sen edellyttämät oppikirjat, materiaalit, työvälineet ja työaineet ovat maksuttomia oppilaalle. Tähän sisältyy myös liikunnan opetuksessa tarvittavat välineet. Näin ollen ei voida olettaa, että oppilas hankkisi liikuntavarusteita omakustanteisesti. (Hakalehto-Wainio 2012, 136.) Liikunnanopettaja on vastuussa opetuksessaan käytettävien välineiden turvallisuudesta (Salin, Huhtiniemi & Hirvensalo 2017, 569). Hajonneiden tai vaarallisten välineiden käyttö tulee estää vaihtoehtoisesti poistamalla väline tai järjestämällä valvonta siten, ettei hajonnutta tai vaarallista välinettä voi käyttää (Poutala 2010, 82).

Oppiaineena liikunta on fyysisen luonteensa vuoksi erityisen altis tapaturmille (Kangasoja 2017; Suopohja & Liusvaara 2009). Riskit liikuntavamman saamiseen ovat riippuvaisia

henkilön fyysisistä ominaisuuksista sekä ympäristön riskitekijöistä kuten sääoloista, välineistä ja alustoista. Myös kontaktit toisen ihmisen kanssa lisäävät tapaturmariskiä. (Parkkari, Kannus, Kujala, Palvanen & Järvinen 2003, 71–76.) Vuosina 2002–2004 toteutettiin kehittämishanke, jonka tarkoituksena oli kartoittaa koulutapaturmien esiintyvyyttä. Hankkeeseen osallistuneiden koulujen alakouluikäisistä oppilaista 13 prosenttia kärsi jonkinlaisesta tapaturmasta kouluvuoden aikana. Yleisimmin tapaturmiin johtaneet tilanteet olivat syntyneet liikunta- tai välitunnilla. (Lounamaa ym. 2005, 28–31.) Kanadalaisen tutkimuksen mukaan vastaava luku Ottawan alueella oli hieman suurempi, kun 18 prosenttia oppilaista kärsi tapaturmasta koulupäivän aikana (Josse, MacKay, Osmond, MacPherson 2009, 4). On viitteitä siitä, että koululiikunnassa erityisen tapaturma-alttiita lajeja ovat pallopelit (Karhola 2013, 27–28). Lisäksi kehonhallinnallisesti haastavissa lajeissa, kuten telinevoimistelussa, on turvallisuusriskinsä, mikäli lajin fyysiset vaatimukset eivät täyty (Siljamäki 2007, 255–257).

Tällä hetkellä käytössä olevissa valtavakunnallisissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ainut erikseen mainittu liikunnanopetukseen kuuluva laji on uinti (POPS 2014, 148, 274–276, 434–436). Opetussuunnitelmassa määrätyn uimaopetuksen ansiosta kansalaisten uimataito on merkittävästi parantunut. Uimaopetus on kuitenkin liikunnanopetuksen osa-alue, jossa sattuneet vahingot ovat lopullisimpia. Hukkomisia ja hukkumaisillaan olleiden tapauksia on käsitelty oikeudessa. Aiemmat tuomioistuimen ratkaisut viittaavat siihen, että opettaja ei voi luottaa uimahallin henkilökunnan hoitavan vastuutaan uinnin valvomisesta. (Poutala 2010, 111–112.) Opettaja vastaa kokonaisuudessaan koulu-uinnin turvallisuudesta myös silloin, kun varsinaisen uimaopetuksen toteuttaa uinninopettaja ja paikalla on myös uimahallin henkilökuntaa. Opettajan tulee olla koko ajan paikalla uimaopetuksen ajan. (Opetushallitus ym. 2008, 4.)

Varsinaisen koulurakennuksen ja -pihan ulkopuolella tapahtuu entistä enemmän koulun toimintaa, joten näissä siirtymiä vaativissa tilanteissa koulun oppilaiden ja opettajien turvallisuuden takaaminen on tärkeää (Poutala 2010, 78). Opetussuunnitelman mukaan koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirryttäessä edistetään turvallista liikennekäyttäytymistä (POPS 2014, 275). Tästä johtuen jokaisella koululla tulisi olla koulukohtainen suunnitelma liikuntapaikalle siirtymisestä. Matkalle voi osua risteyksiä, kadun ylityksiä ja muita mahdollisia vaarakohtia. Oppilaiden iän ja kehityksen perusteella tulee arvioida, riittävätkö pelkät ohjeet vai onko tarpeellista järjestää valvottu siirtyminen. Opettajan tulee myös tehdä päätös siitä, siirrytäänkö liikuntapaikalle jalan vai saavatko

oppilaat liikkua polkupyörillä. On kuitenkin tärkeä muistaa, että koulupäivän aikaiset siirtymät ovat kouluaikaa ja näin ollen koulun vastuulla. (Poutala 2010, 121.) Lehtisen (2015) pro gradu -tutkielma antaa viitteitä siitä, että liikunnanopettajat kokevat huolta koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisestä. Mahdollisia siirtymisen turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat liikennesääntöjen noudattamattomuus sekä suuren oppilasjoukon kanssa liikkussa autoteiden ylittäminen ja kevyen liikenteen väylän tukkiminen. (Lehtinen 2015, 50, 57.)

Lisäksi liikunnanopetuksessa opettaja ei voi välttyä koskettamasta oppilasta esimerkiksi avustaessa telinevoimistelusuorituksessa (Hakalehto-Wainio 2012, 292). Oppilaaseen koskeminen avustustarkoituksessa saattaa aiheuttaa väärinymmärryksiä, vaikka opettaja olisi toiminut täysin vilpittömin mielin (Poutala 2010, 145). Siihen, miten oppilas kokee opettajan fyysisen kosketuksen, vaikuttaa opettajan tuttuus sekä sukupuoli (Suvilehto, Glerean, Dunbar, Hari & Nummenmaa 2015, 5). Vaikka opettajat eivät Suomessa varsinaisesti pelkää oppilaan koskettamista, heidän tulee jatkuvasti pohtia, missä menevät tarpeellisen ja sopivan kosketuksen rajat. Tainion ym. (2019, 20) tutkimuksen mukaan opettajat kokevat huolta siitä, miten oppilasta voi koskettaa. Opettajan tulisikin tiedostaa ja arvioida omia toimintatapojaan etenkin liikuntatuntien yhteydessä, jossa kosketukselta voi olla vaikea välttyä.

5 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnanopetuksen eri tilanteissa. Koulumaailman muutoksen myötä opettajista on tullut helpoin kritiikin kohde koulussa, joten oppilaiden huoltajat reagoivat entistä useammin liikuntatuntien tapahtumiin (Poutala 2010, 19, 110). Lisäksi aiemman tutkimuksen mukaan liikuntaa opettavat opettajat kokevat huolta liittyen fyysiseen oppimisympäristöön sekä koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen (Kosonen 2019; Mäkelä ym. 2012; Nupponen; 2017; Similä & Simola 2013). Näin ollen tässä tutkimuksessa kartoitettiin oikeusturvan kokemuksen lisäksi, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnanopetukseen liittyvän vuovaikutuksen ja liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden.

Tutkimusongelmat:

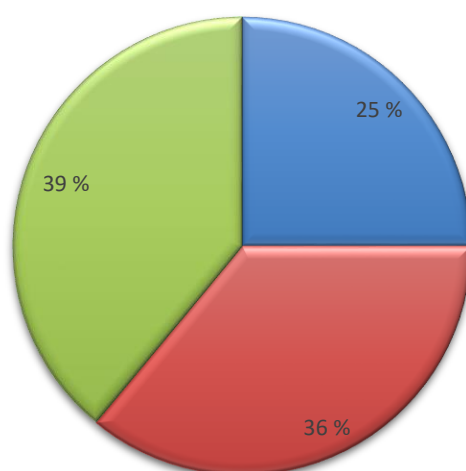
1. Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnanopetuksen eri tilanteissa?
2. Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnanopetukseen liittyvän vuorovaikutuksen?
3. Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden?

6 Menetelmä

6.1 Osallistujat

Tutkimukseen osallistui 81 peruskoulussa liikuntaa opettavaa opettajaa. Kysely jaettiin Turun, Salon, Helsingin, Tampereen ja Oulun liikunnanopettajien kerhoille ja yhdistyksille. Lisäksi linkki kyselyyn lisättiin Alakoulun Aarreaitta -Facebook ryhmään. Näin ollen kyselyyn osallistujajoukko ei ollut Suomen sisällä maantieteellisesti rajattu. Tutkimukseen osallistuminen tapahtui anonyymisti. Opettajista 74 prosenttia oli naisia ja 24 prosenttia miehiä. Lisäksi kaksi opettajaa ei ilmoittanut sukupuoltaan.

Taustamuuttujana kartoitettiin opettajien liikunnan koulutusta (Kuvio 1). Kyselyyn vastanneista opettajista 25 prosenttia ei ollut suorittanut liikunnan sivuaineopintoja. Opettajista 36 prosenttia oli suorittanut perus- tai aineopinnot. 39 prosenttia opettajista oli suorittanut liikunnan syventävät opinnot eli liikuntatieteiden maisterin tutkinnon (LitM).

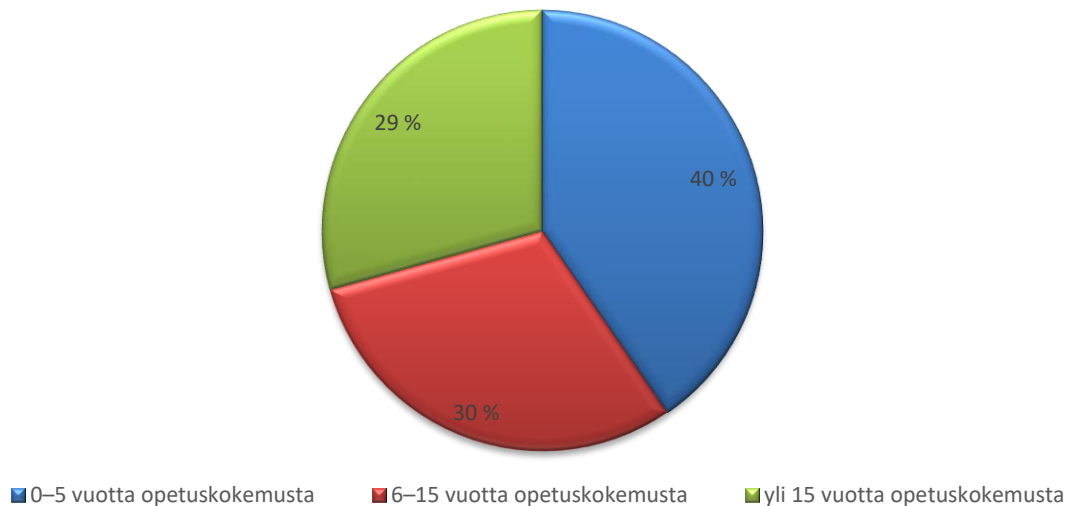

■ Ei liikuntaan erikoistavia opintoja ■ Liikunnan perus- tai aineopinnot ■ Liikunnan syventävät opinnot

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden opettajien liikunnan koulutus (n = 81)

Taustamuuttujana kartoitettiin myös opettajien liikunnan opetuskokemusta.

Kyselylomakkeessa opetuskokemusta kartoitettiin kuuden aikavaihtoehdon avulla, jotka tiivistettiin analyysia varten kolmeen ryhmään (Kuvio 2). Opetuskokemus jakaantui ryhmien välillä suhteellisen tasaisesti siten, että 40 prosentilla opettajista opetuskokemusta oli viisi vuotta tai vähemmän, 30 prosentilla kuudesta viiteentoista vuotta ja 29 prosentilla oli yli 15 vuotta opetuskokemusta. Yksi opettaja ei raportoinut liikunnan opetuskokemustaan.

Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden opettajien liikunnan opetuskokemus (n = 80)

6.2 Tiedonkeruumenetelmät

Tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselylomaketta (Liite 1). Kyselylomakkeella selvitettiin opettajien kokemuksia omasta oikeusturvastaan liikuntatunneilla sekä kokemuksia liikuntatunteihin liittyvästä vuorovaikutuksesta ja liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuudesta. Sähköinen kyselylomake valittiin tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi, sillä aineisto saatiin kerättyä sen avulla nopeasti ja tehokkaasti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2016, 196). Lisäksi sähköinen kyselylomake mahdollisti sen, että kyselyä saatiin levitettyä laajasti ympäri Suomen. Laajan valtakunnallisen aineiston avulla oli mahdollista saada kokonaisvaltainen kuva liikunnan opettamisesta suomalaisissa peruskouluissa, sillä esimerkiksi koulun sijainti voi vaikuttaa liikunnanopetukseen. Kyselylomakkeen luomiseen käytettiin Webropol-kyselytyökalua. Kysymykset ja väittämät muotoiltiin mahdollisimman selkeiksi, sillä kyselylomakkeen ja sen kysymysten tarkalla suunnittelulla voitiin lisätä tutkimuksen onnistumista (Hirsjärvi ym. 2016, 198). Kyselylomake esiteltiin ja todettiin toimivaksi ennen sen levittämistä. Tutkimusaineisto kerättiin syksyn 2020 aikana.

Sähköisen kyselylomakkeen alussa selvitettiin tutkimukseen osallistuneen opettajan taustatietoja. Selvitettävät taustatiedot olivat jo edellä esiin tulleet opettajan sukupuoli, liikunnan opetuskokemus, työllistyminen ala- tai yläkouluun sekä mahdollinen liikuntaan erikoistuminen opintojen aikana. Tietoja tutkimukseen osallistuneen opettajan sukupuolesta ja työllistymisestä ala- tai yläkouluun ei kuitenkaan päädytty käyttämään selittävinä muuttujina

tutkimuksessa. Varsinainen kyselylomake koostui yhdeksästä osiosta (Taulukko 1), jotka käsittelivät tutkimusongelmien aihepiirejä. Osio viiden vastauksia ei käsitelty tutkimuksessa.

Taulukko 1. Kyselylomakkeen osiot ja niihin sisältyvien väittämien aihepiirit

Osio 1	Liikunnanopettajan oikeusturva
Osio 2	Vuorovaikutus liikuntatunteihin liittyen
Osio 3	Liikuntavälineiden ja -tilojen turvallisuus
Osio 4	Koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisen turvallisuus
Osio 5	Lajien turvallisuus oppilaiden turvallisuuden näkökulmasta
Osio 6	Lajien turvallisuus opettajan oikeusturvan näkökulmasta
Osio 7	Kodin ja koulun välinen yhteistyö liikuntatunteihin liittyen
Osio 8	Ongelmatilanteiden esiintyvyys liikuntatuntien yhteydessä
Osio 9	Liikunnanopettajan työn haasteet

Kyselylomakkeen ensimmäisessä osiossa selvitettiin, missä liikuntatuntien tilanteissa opettajat olivat kokeneet huolta omasta oikeusturvastaan. Kysymykseen vastattiin valitsemalla 11 valmiiksi annetusta liikuntatuntin tilanteesta viisi tilannetta, joissa tutkimukseen osallistunut opettaja oli kokenut useimmin huolta omasta oikeusturvastaan. Valitut viisi tilannetta arvioitiin asteikolla 1–5 siten, että 1 = useimmiten, 2 = toiseksi useimmiten, 3 = kolmanneksi useimmiten, 4 = neljänneksi useimmiten ja 5 = viidenneksi useimmiten (kokenut huolta omasta oikeusturvastaan).

Toinen osio käsitteli vuorovaikutustilanteita liikuntatunteihin liittyen. Vuorovaikutusta tarkasteltiin oppilaiden välillä, oppilaiden ja opettajan välillä sekä opettajakollegoiden välillä. Osio sisälsi 15 väittämää, joihin vastattiin viisiportaisella Likert-asteikolla siten, että 1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = en osaa sanoa, 4 = jokseenkin samaa mieltä ja 5 = täysin samaa mieltä.

Kolmas osio käsitteli opettajien kokemuksia koulun liikuntavälineiden ja -tilojen turvallisuudesta. Osioon sisältyi yhdeksän väittämää, joihin vastattiin edellä esitetyllä viisiportaisella Likert-asteikolla. Neljäs osio käsitteli koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisen turvallisuutta. Osioon sisältyi 16 väittämää, joihin vastattiin jälleen samalla viisiportaisella Likert-asteikolla.

Viides osio jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle. Kuudennessa osiossa käsiteltiin eri liikuntalajeja opettajan oman oikeusturvan näkökulmasta. Kuudes osio sisälsi 18 liikuntalajia. Osioon vastattiin lajikohtaisesti asteikolla 1–5 siten, että 1 = en lainkaan, 2 = jonkin verran, 3 = en osaa sanoa, 4 = melko paljon ja 5 = paljon.

Seitsemäs osio käsitteli kodin ja koulun yhteistyötä liikuntatunteihin liittyen. Osio sisälsi kahdeksan väittämää, joihin vastattiin tutulla viisiportaisella Likert-asteikolla (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = en osaa sanoa, 4 = jokseenkin samaa mieltä ja 5 = täysin samaa mieltä).

Kahdeksas osio käsitteli ongelmatilanteiden esiintyvyyttä liikuntatuntien yhteydessä. Osioon sisältyi 23 väittämää, joihin vastattiin asteikolla 1–6, siten että 1 = ei koskaan, 2 = kerran vuodessa tai harvemmin, 3 = muutaman kerran vuodessa, 4 = kuukausittain, 5 = viikoittain ja 6 = jokaisella tai lähes jokaisella liikuntatunnilla.

Yhdeksäs osio käsitteli liikunnanopettajan työn haasteita. Osiossa tarkasteltiin opettajan oikeustietoisuutta, työssä jaksamista ja koulutuksen riittävyttä. Kysymys sisälsi kahdeksan väittämää, joihin vastattiin jälleen 5-portaisella Likert-asteikolla (1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = en osaa sanoa, 4 = jokseenkin samaa mieltä ja 5 = täysin samaa mieltä).

6.3 Aineistonkäsittely

Aineistonkäsittely aloitettiin tuomalla Webropol-kyselyn datamatriisi Excel-ohjelmaan, jossa datasta poistettiin sanalliset määreet numerokoodaamalla vastaukset. Lisäksi datasta poistettiin vastauksen ajankohta. Avointen kysymysten vastaukset siirrettiin erilliseen tiedostoon myöhempää käyttöä varten. Tarkistettu ja muotoiltu data siirrettiin IBM SPSS Statistics 25 -ohjelmaan varsinaista analyysia varten. Aineiston tutkiminen aloitettiin tekemällä frekvenssianalyysijä, jotta aineistosta pystyttiin tarkastamaan mahdolliset virheet ja luomaan kokonaiskuva.

Taustamuuttujan “opetuskokemus” luokkia muutettiin, jotta saatiin muodostettua kolme vertailuryhmää. 0–2 vuotta ja 3–5 vuotta yhdistettiin luokaksi 0–5 vuotta. 6–10 vuotta ja 11–15 vuotta yhdistettiin luokaksi 6–15 vuotta. 16–20 vuotta ja yli 20 vuotta yhdistettiin luokaksi yli 15 vuotta.

Kyselylomakkeessa 5-portaisessa Likert-asteikossa arvoa kolme vastasi vaihtoehto "en osaa sanoa". Keskiarvojen vertailun mahdollistamiseksi arvo kolme korvattiin väittämän keskiarvolla osioissa 3, 4, 5, 8 ja 10. Keskiarvojen käyttö vaatii asteikon olevan laadultaan välimatka- tai suhdeasteikkoinen. Kasvatustieteessä Likert-asteikkoisella mittarilla kerätyn tutkimusaineiston katsotaan täyttävän välimatka-asteikon vaatimukset (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 67).

Muuttujien normaalijakautuneisuutta tutkittiin käyttämällä Kolmogorov-Smirnov -testiä. Kaikki muuttujat paljastuivat ei-normaalijakautuneiksi. Tästä johtuen tutkimuksessa päädyttiin käyttämään epäparametrisia testejä (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 64). Epäparametristen testien käytön perustelemiseksi normaalijakautuneisuutta tarkasteltiin myös silmämääräisesti histogrammeista sekä muuttujien huipukkuus- ja vinousarvoja tutkimalla. Myös histogrammit sekä huipukkuus- ja vinousarvot osoittivat, että muuttujat eivät ole normaalijakautuneita ja näin vahvistivat epäparametristen testien käytön.

Liikuntaa opettavien opettajien kokemuksia omasta oikeusturvastaan käsittelevää tutkimuskysymystä tutkittiin analysoimalla yksittäisiä väittämiä kyselylomakkeen osioista 1, 6 ja 8. Väittämiä analysoitiin käyttämällä frekvenssianalyysistä saatuja tietoja sekä keskiarvojen ja keskihajontalukujen tulkintaa ja vertailua. Oikeusturvaa käsitteleviä summamuuttujia ei muodostettu, sillä yksittäiset väittämät olivat riittävän vahvoja vastaamaan tutkimuskysymykseen. Lisäksi oikeusturvaan liittyvien väittämien asteikot eivät soveltuneet summamuuttujien muodostamiseen.

Liikuntatunteihin liittyvää vuorovaikutusta sekä liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuutta tutkittiin muodostamalla summamuuttujia. Koska yhdenkään väittämän vastaukset eivät olleet normaalisti jakautuneita, summamuuttujien muodostamiseen ei voitu käyttää faktorianalyysia (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 167). Näin ollen summamuuttujat päädyttiin muodostamaan oman harkinnan mukaan niistä väittämistä, joiden tulkittiin mittaavan samaa asiaa. Jokaisen summamuuttujan luotettavuus testattiin Cronbachin alfa-kertoimen avulla. Hyväksyttävänä alarajana alfa-kertoimelle pidettiin arvoa 0,6 (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 53). Jokaisesta kyselylomakkeen osiosta, johon vastattiin viisiportaisella Likert-asteikolla (osiot 3, 4, 5, 8 ja 10), muodostettiin yksi tai useampi summamuuttuja. Osioista muodostettiin yhteensä seitsemän summamuuttujaa (Taulukko 2).

Taulukko 2. Summamuuttujien muodostaminen tutkimuskysymyksittäin eri osioista

Tutkimusongelma	Summamuuttuja	Osio
1. Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnan opetuksen eri tilanteissa?	Tutkimusongelmaa käsittelevää summamuuttujaa ei muodostettu . Aineisto analysoitiin yksittäisten väittämien avulla.	Osio 1 Osio 6 Osio 8
2. Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnan opetukseen liittyvän vuorovaikutuksen?	Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä	Osio 2
	Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus	Osio 2 Osio 9
	Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen	Osio 7
3. Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden?	Koulun liikuntavälineiden turvallisuus	Osio 3
	Koulun liikuntatilojen turvallisuus	Osio 3
	Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus	Osio 4
	Turvallisen liikunnan oppimisympäristön luominen	Osio 9

Ensimmäinen summamuuttuja muodostettiin yhdeksästä väittämästä (Taulukko 3).

Summamuuttujan nimeksi annettiin “*Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä*”. Kaksi osioon kuulunutta oppilaiden ja opettajan vuorovaikutusta käsittelevää väittämää (väittämä 2.1: “Oppilaiden väliset vuorovaikutustilanteet aiheuttavat toistuvasti häiriötä liikuntatunneilla” ja väittämä 2.4: “Minulla ei ole tarpeeksi aikaa ratkoa oppilaiden välisiä ristiriitatilanteita liikuntatunneilla”) jätettiin pois summamuuttujasta, jotta Cronbachin alfa-kertoimen hyväksyttävä alaraja ylittyisi. Näin summamuuttujan luotettavuusarvoksi saatiin 0,643.

Taulukko 3. Summamuuttujan 1 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

Summamuuttuja		Alpha
1.	Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä	0,643
	2.2 Minulla on tarvittavat valmiudet ratkoa oppilaiden välisiä ristiriitatilanteita liikuntatunneilla 2.3 Puuttuessani oppilaiden väliseen ristiriitaan, tilanne muuttuu parempaan suuntaan 2.5 Vuorovaikutustilanteessa oppilaan kanssa avoimesti ja rehellisesti toimiminen on haastavaa 2.6 Kykenen ottamaan oppilaat huomioon välittävästi ja kunnioittavasti liikuntatunneilla 2.7 Kykenen olemaan oppilaan tukena ja rohkaisemaan oppilasta liikuntatunneilla 2.8 Hyväksyn oppilaiden yksilöllisyyden ja luovuuden liikuntatunneilla 2.9 Kykenen kohtelemaan kaikkia oppilaita tasa-arvoisesti liikuntatunneilla 2.10 Oppilaat kunnioittavat minua liikuntatunneilla 2.11 Koen, että minulla on haasteita vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa liikuntatunneilla	

Toinen summamuuttuja muodostettiin neljästä väittämästä (Taulukko 4) ja sen nimeksi annettiin *“Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus”*. Tästä summamuuttujasta jätettiin pois yksi liikunnanopettajakollegoiden välistä vuorovaikutusta käsittelevä väittämä (väittämä 2.4: *“Minulla on haasteita vuorovaikutuksessa liikunnanopettajakollegoiden kanssa”*), koska se laski huomattavasti luotettavuusarvoa. Näin summamuuttujan luotettavuusarvoksi saatiin 0,659.

Taulukko 4. Summamuuttujan 2 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

Summamuuttuja		Alpha
2.	Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus	0,659
	2.12 Kohtelen kaikkia liikunnanopettajakollegoita tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti 2.13 Kykenen keskustelemaan avoimesti liikunnanopettajakollegoiden kanssa myös ongelmallisista tilanteista 2.15 Liikunnanopettajakollegat kunnioittavat minua 9.9 Saan ongelmatilanteessa tukea kollegoilta	

Kolmas summamuuttuja sai nimen “*Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen*” ja se muodostettiin seitsemästä väittämästä (Taulukko 5). Yhtä osion väittämää (väittäjä 7.3: “Oppilailla on käytössään asianmukaiset liikuntavarusteet”) ei otettu mukaan summamuuttujaan sisällöllisen eroavaisuuden vuoksi. Summamuuttuja sai luotettavuusarvoksi 0,628.

Taulukko 5. Summamuuttujan 3 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

Summamuuttuja		Alpha
3.	Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen	0,628
	7.1 Tiedonkulku liikuntatunteihin liittyvistä asioista sujuu minun ja oppilaan huoltajien välillä 7.2 Oppilaan huoltajat tiedottavat avoimesti liikuntatunteihin mahdollisesti vaikuttavista oppilaan sairauksista ja terveysongelmista 7.4 Koen huolta huoltajien kanssa kommunikoinnista 7.5 Koen huolta huoltajien liikuntatuntieni sisältöjä ja tavoitteita koskevista mielipiteistä 7.6 Koen huolta huoltajien liikunnan arviointia koskevista mielipiteistä 7.7 Oppilaiden huoltajat arvostavat liikuntaa oppiaineena 7.8 Oppilaiden huoltajat arvostavat minua liikunnanopettajana	

Neljäs ja viides summamuuttuja muodostettiin osion kolme väittämistä. Neljäs summamuuttuja sai nimen “*Koulun liikuntavälineiden turvallisuus*” ja se koostui neljästä väittämästä (Taulukko 6). Tästäkin summamuuttujasta jätettiin pois kaksi osion kolme väittämää (väittäjä 3.8: “Minulla ei ole tarpeeksi aikaa huolehtia liikuntavälineiden turvallisesta kunnosta” ja väittäjä 3.9: “Minulla ei ole tarpeeksi osaamista huolehtia liikuntavälineiden turvallisesta kunnosta”), koska ne eivät vastanneet sisällöllisesti summamuuttujaa. Summamuuttujan luotettavuus testattiin ja arvoksi saatiin 0,789.

Taulukko 6. Summamuuttujan 4 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

Summamuuttuja		Alpha
4.	Koulun liikuntavälineiden turvallisuus	0,789
	3.1 Koulussani on turvalliset ja asianmukaiset liikuntavälineet 3.2 Koulussani on puutteita liikuntavälineiden turvallisuudessa 3.5 Koulussani on puutteita liikuntavälineiden riittävydessä 3.7 Koen huolta koulun liikuntavälineiden turvallisuudesta	

Viides summamuuttuja muodostettiin kolmesta väittämästä (Taulukko 7) ja se sai nimen “*Koulun liikuntatilojen turvallisuus*”. Summamuuttuja sai luotettavuusarvoksi 0,849.

Taulukko 7. Summamuuttujan 5 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

Summamuuttuja		Alpha
5.	Koulun liikuntatilojen turvallisuus	0,849
	3.3 Koulussani on turvalliset ja asianmukaiset liikuntatilat	
	3.4 Koulussani on puutteita liikuntatilojen turvallisuudessa	
	3.6 Koen huolta koulun liikuntatilojen turvallisuudesta	

Kuudes summamuuttuja muodostettiin viidestä väittämästä (taulukko 8) ja se sai nimekseen “*Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus*”. Kyselylomakkeen koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymistä koskevan osion väittämät, jotka käsittelivät yksityiskohtaisesti lupa-asioita, jätettiin pois summamuuttujasta. Pois jätetyt väittämät mittasivat sisällöllisesti eri asioita, eivätkä siten sopineet summamuuttujaan.

Summamuuttujan luotettavuusarvoksi saatiin 0,613.

Taulukko 8. Summamuuttujan 6 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

Summamuuttuja		Alpha
6.	Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus	0,613
	4.2 Annan itse koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymistä koskevat huolelliset ohjeet oppilaille	
	4.5 Oppilaat ovat tietoisia siirtymiin liittyvistä käytänteistä	
	4.6 Oppilaat noudattavat siirtymissä annettua ohjeistusta	
	4.14 Koen huolta koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisen turvallisuudesta	
	4.15 Kaipaen tarkempia koulun yhteisiä ohjeita ja käytänteitä koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisissä	

Seitsemäs summamuuttuja muodostettiin seitsemästä väittämästä (Taulukko 9) ja se sai nimekseen “*Turvallisen liikunnan oppimisympäristön luominen*”. Tästä summamuuttujasta jätettiin pois kaksi väittämää (väittämät 9.8: “*Saan ongelmatilanteessa tukea esimieheltä*” ja 9.10: “*Minulla on haasteita omassa jaksamisessa työssäni*”), sillä ne mittasivat sisällöllisesti eri asioita. Summamuuttuja sai luotettavuusarvoksi 0.787.

Taulukko 9. Summamuuttujan 7 sisältämät väittämät sekä Cronbachin alpha

	Summamuuttuja	Alpha
7.	Turvallisen liikunnan oppimisympäristön luominen	0,787
	9.1 Ehdin ottaa huomioon eri liikuntamuotojen turvallisuusriskit liikuntatuntien suunnittelussa 9.2 Osaan ottaa huomioon eri liikuntamuotojen turvallisuusriskit liikuntatuntien suunnittelussa 9.3 Olen saanut riittävästi koulutusta uhkaavien tilanteiden varalta 9.4 Olen saanut riittävästi koulutusta tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen 9.5 Olen tietoinen omista oikeuksistani liikunnanopettajana 9.6 Mielestäni vastuukysymykset ongelmatilanteissa ovat epäselviä 9.7 Tunnen lailliset kurinpitokeinot- ja rangaistukset	

Kaikkia summamuuttujia vertailtiin koulutuksen ja opetuskokemuksen perusteella. Ryhmien vertailuun käytettiin epäparametristä Kruskal Wallis -testiä. Lisäksi olennaisimpien monivalintaväittämien keskiarvoja ja keskihajontoja tutkittiin väittämäkohtaisesti.

Avointen kysymysten tarkoituksena oli selvittää sellaisia näkökulmia, joita ei kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa osattu ajatella. Avoimista kysymyksistä saadut vastaukset luettiin huolellisesti ja siirrettiin Word-tiedostoon, jossa vastaukset jaoteltiin osioittain. Avoimista vastauksista saatua aineistoa käytettiin täydentämään ja syventämään kvantitatiivisia tuloksia.

6.4 Tutkimusmenetelmän luotettavuus

Tämän tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui sähköinen kyselylomake, koska sen avulla on mahdollista kerätä laaja aineisto nopeasti ja tehokkaasti. Sähköisellä kyselylomakkeella on aineistonkeruunaikana kuitenkin omat heikkoutensa. Kysymysten ja vastausvaihtoehtojen tulkintaan liittyy väärinymmärryksenriski, mikä heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Kyselylomake sisälsi paljon väittämiä, mikä kuitenkin vähentää yksittäisten väärinymmärrysten haittaa. Väärinymmärryksiä pyrittiin minimoimaan esitestaamalla kyselylomake liikunnan aineopintoja suorittavilla opiskelijoilla. Esitestauksen perusteella kysymysten asettelu sekä vastausvaihtoehdot olivat selkeitä, joten lomaketta ei muokattu esitestauksen jälkeen.

On mahdotonta tietää, miten huolellisesti kyselylomakkeeseen on vastattu. Tämän tutkimuksen aineistonkeruussa käytetty kyselylomake oli melko pitkä. On mahdollista, että

kyselylomakkeen pituus on heikentänyt vastausten huolellisuutta etenkin kyselylomakkeen loppua kohden. Kyselytutkimusten luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että ei voida varmistua siitä, miten hyvin vastaajat ovat selvillä tutkittavasta aihealueesta (Hirsjärvi ym. 2016, 195). Tässä tutkimuksessa osallistujat olivat kuitenkin liikuntaa opettavia opettajia, joten voitiin olettaa, että aihe on heille tuttu.

Kyselylomakkeen viidessä osiossa (osiot 3, 4, 5, 8 ja 10) oli käytössä 5-portainen Likert-asteikko, jossa keskimäistä arvoa 3 vastasi vastausvaihtoehto “en osaa sanoa”. Asteikon keskeltä puuttui neutraali vastausvaihtoehto “ei samaa eikä eri mieltä”, mistä johtuen analyysissä jouduttiin käyttämään keskiarvokorvausta. On mahdollista, että osa tutkimukseen osallistuneista opettajista on tulkinnut arvoa 3 vastanneen keskimäisen vastausvaihtoehdon neutraalina mielipiteenä, koska vastausvaihtoehto sijaitsi asteikon keskellä. Tämä kyselylomakkeen ominaisuus heikensi tutkimuksen luotettavuutta.

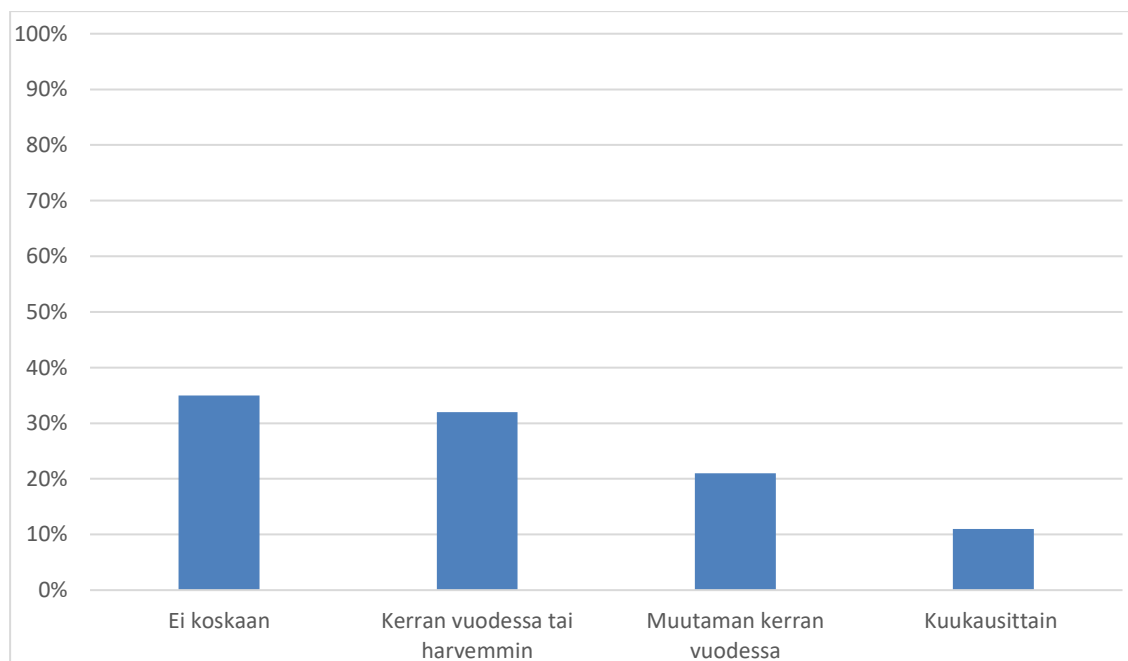
Avoimista kysymyksistä saatujen vastausten käyttö kvantitatiivisia tuloksia täydentävinä puolestaan lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Yhdistämällä tutkimusmenetelmiä on mahdollista saavuttaa enemmän ymmärrystä tutkimusongelmista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78). Lisäksi kaikkien muodostettujen summamuuttujien luotettavuusarvot ylittivät suositellun alarajan 0,6 (Tähtinen ym. 2011, 53). Summamuuttujien riittävän korkeat luotettavuusarvot lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuutta lisäsi myös kahden tutkijan yhteistyö, eli tutkijatriangulaatio. Tutkijat kävivät aktiivista keskustelua koko aineistonkäsittelyn ja analysoinnin ajan. Lisäksi tutkimusmenetelmä raportoitii vaiheittain huolellisesti ja totuudenmukaisesti, jotta tutkimus olisi helposti toistettavissa.

7 Tulokset

Tutkimuksen tulokset käsitellään seuraavaksi tutkimuskysymyksittäin. Ensin raportoidaan, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnanopetuksen eri tilanteissa. Seuraavaksi raportoidaan, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnantunteihin liittyvän vuorovaikutuksen. Lopuksi raportoidaan, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden.

7.1 Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa liikunnanopetuksen eri tilanteissa?

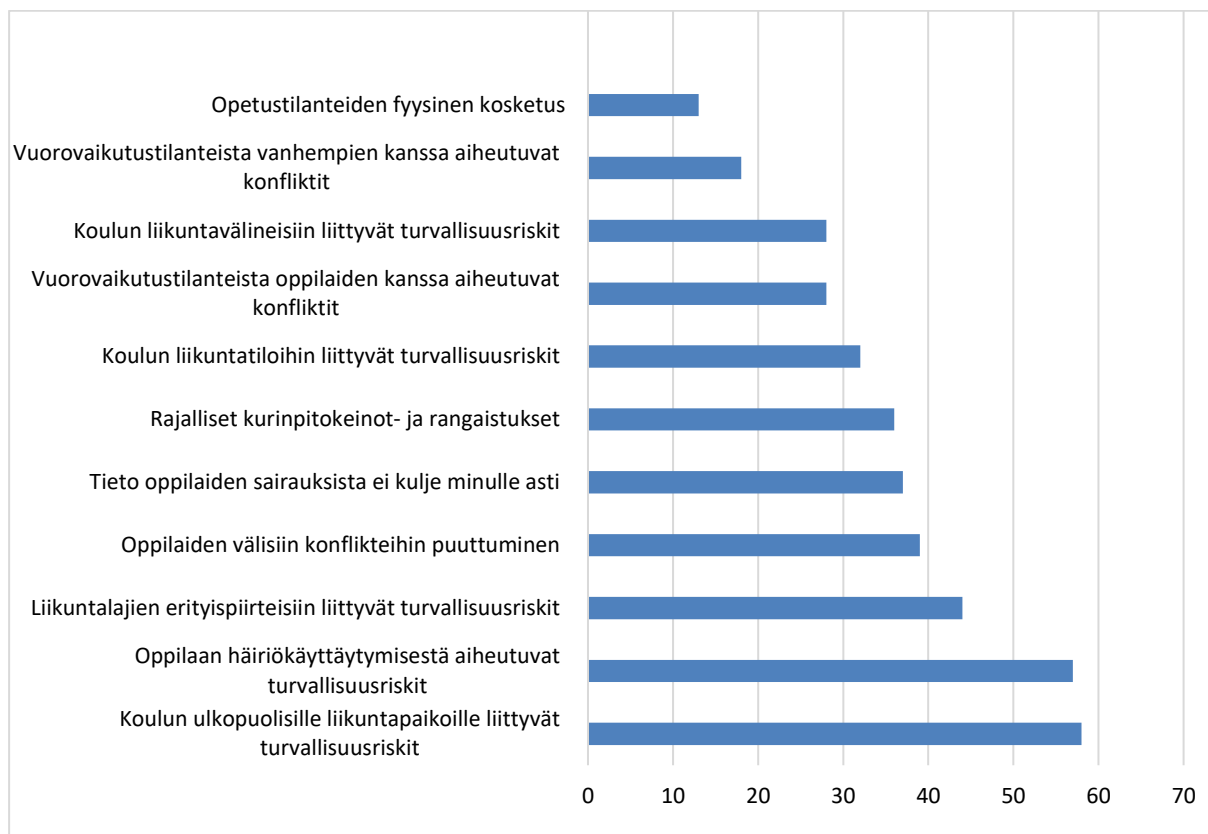
Opettajat kokivat olevansa jokseenkin tietoisia omista oikeuksistaan liikunnanopettajana (ka = 3,63; kh = 1,013). Hieman paremmin he tunsivat lailliset kurinpitokeinot ja -rangaistukset (ka = 4,00; kh = 0,860). Kaksi kolmasosaa opettajista (n = 50) oli kokenut uransa aikana oikeusturvattomuuden tunnetta työssään liikunnanopettajana. Oikeusturvattomuuden kokemuksia esiintyi kuitenkin melko harvoin, sillä 37 prosenttia (n = 30) ilmoitti kokeneensa oikeusturvattomuuden tunnetta kerran vuodessa tai harvemmin (Kuvio 3). Kuukausittain oikeusturvattomuuden tunnetta kokevia opettajia oli 10 prosenttia (n = 8).

Kuvio 3. Liikuntaa opettavien opettajien kokemus oikeusturvattomuuden tunteen ilmenemisestä

Puolet opettajista (n = 41) oli joutunut uransa aikana ainakin kerran tekemään rehtorille selvityksen liikuntatunnilla tapahtuneesta tilanteesta, mutta ainoastaan yhtä oli uhattu oikeustoimilla. Yksikään opettaja ei ollut uransa aikana vastannut liikuntatunnilla syntyneestä tilanteesta oikeudessa.

Tutkimuksessa kartoitettiin 11 valmiiksi annetun tilanteen avulla, millaisiin liikunnanopetuksen tilanteisiin liittyen liikuntaa opettavat opettajat kokivat useimmin huolta omasta oikeusturvastaan (Kuvio 4). Opettajien tuli valita viisi tilannetta, joihin huoli omasta oikeusturvasta useimmin liittyi. Opettajien huoli omasta oikeusturvasta heräsi useimmin liittyen koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen sekä oppilaan häiriökäyttäytymisestä aiheutuneisiin turvallisuusriskeihin. Maininnat viiden useimmin huolta omasta oikeusturvasta herättävästä tilanteesta havainnollistuvat kuviosta 4.

Kuvio 4. Tekijät, jotka aiheuttavat useimmin huolta opettajan omasta oikeusturvasta

Vähiten huolta omasta oikeusturvasta opettajat kokivat liikunnan opetustilanteissa fyysisestä kosketuksesta (esimerkiksi oppilas kokee telinevoimistelussa avustamisen ahdistavana tai seksuaalisena häirintänä) johtuvaan ahdistukseen liittyen. Toiseksi vähiten huolta koettiin vuorovaikutuksesta vanhempien kanssa aiheutuneisiin konflikteihin liittyen.

Siirtymät nousivat huolenaiheeksi opettajan oikeusturvan näkökulmasta myös avoimissa vastauksissa:

”Kun siirrytään koululta johonkin muualle liikkumaan, niin totta kai siirtymät on riski. Vaikka kuinka selittää reitin, mitä pitäisi mennä, niin sitä vaan miettii, että onko kaikilla oppilailta järki päässä. Eli menevätkö sitä reittiä pitkin ja jos ei ja jäävät auton alle, niin onko itse pulassa sitten.” (V2)

Lisäksi yksi opettaja toi jatkuvan kirjaamisen ja arvioinnin näkökulman esille vapaaehtoisessa täydentävässä vastauksessa:

Henkilökohtaisesti koen ainakin suurimman riskin olevan siinä, etten ehdi kiireisen työpäivän aikana tehdä wilmaan ja/tai omaan arviointiin kaikkia olennaisia merkintöjä. Nykyinen jatkuvan ja monipuolisen arvioinnin vaade on tehnyt opettajan työstä pelkkää kirjaamista. Se vie todella paljon aikaa pois itse opettamiselta, mutta sitä on pakko tehdä, koska muuten ei pysty tarvittaessa perustelevaan omaa arviointiaan riittävän kattavasti. (V36)

Myös suunnittelun merkitys korostui täydentävissä vastauksissa:

”Suurin osa ongelmista eivät aiheuta kuitenkaan suuria oikeusturvariskejä, jos ne huomioi suunnittelussa.” (V7)

Tutkimuksessa tarkasteltiin eri liikuntamuotoja opettajan oikeusturvan näkökulmasta (Taulukko 10). Eniten huolta herättäviksi lajeiksi nousivat uinti ja vesiliikunta, telinevoimistelu sekä luistelu ja jääpelit. Opettajista lähes puolet koki paljon tai melko paljon huolta omasta oikeusturvastaan uinnissa ja vesiliikunnassa. Lähes kolmannes opettajista puolestaan koki paljon tai melko paljon huolta omasta oikeusturvastaan telinevoimistelussa, ja lähes yhtä moni luistelussa ja jääpeleissä. Vähiten huolta opettajan oman oikeusturvan kannalta herättäviksi lajeiksi osoittautuivat tanssi, mailapelit ja lentopallo. Kaksi kolmesta opettajasta ei kokenut lainkaan huolta omasta oikeusturvastaan tanssissa, ja lähes yhtä suuri osuus opettajista ei kokenut lainkaan huolta omasta oikeusturvastaan mailapeleissä. Myös lentopallo koettiin turvalliseksi lajiksi, sillä yli puolet opettajista ei kokenut lainkaan huolta omasta oikeusturvastaan opettaessaan lentopalloa.

Taulukko 10. Eniten ja vähiten huolta herättävät lajit opettajan oikeusturvan näkökulmasta

	Eniten huolta	Vähiten huolta
1.	Uinti ja vesiliikunta	Tanssi
2.	Telinevoimistelu	Mailapelit (sulkapallo, tennis ym.)
3.	Luistelu ja jääpelit	Lentopallo
4.	Suunnistus ja luontoliikunta	Leikit ja viitepelit
5.	Akrobatia	Koripallo

Lisäksi tarkasteltiin, oliko opettajan liikunnan koulutuksella yhteyttä huoleen omasta oikeusturvasta liittyen eri liikuntamuotoihin. Koulutusryhmien väliltä ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja yhdessäkään lajissa. Lajeja vertailtiin myös opetuskokemuksen perusteella. Ainoastaan pesäpallon kohdalla erot olivat tilastollisesti merkitseviä. Yli 15 vuotta opettaneet kokivat enemmän huolta omasta oikeusturvastaan pesäpallossa verrattuna 0–5 vuotta opettaneisiin ($Z = -2,350$; $p = .019$) sekä 6–15 vuotta opettaneisiin ($Z = -2.190$; $p = .029$). Muissa lajeissa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja opettajien opetuskokemuksen perusteella.

Lajeja tarkasteltaessa avoimista vastauksista esiin nousi hallittu riskinotto:

”En koe huolta oikeastaan missään yksittäisessä lajissa. Mielestäni hallittu riskinotto kannattaa ja pyrin aina miettimään oppitunnit oppilaan turvallisuus sekä oma turvallisuus/oikeusturva huomioiden. Vahinkoja toki sattuu toisinaan, mutta en halua elää pelon vallassa.” (V48)

Kaikkia opettajan oikeusturvaa koskevia yksittäisiä väittämiä vertailtiin koulutuksen ja opetuskokemuksen perusteella. Koulutusryhmien väliltä ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja yhdessäkään oikeusturvaa käsittelevässä väittämässä. Pesäpalloa koskevaa väittämää lukuun ottamatta yhdessäkään opettajan oikeusturvaa koskevassa väittämässä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja myöskään opetuskokemuksen perusteella.

7.2 Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen?

7.2.1 Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä

Opettajien mielestä opettajan ja oppilaiden välinen vuorovaikutus liikuntatunneilla sujui yleisesti ottaen hyvin ($ka = 4,289$; $kh = 0,342$). Vain 11 prosenttia ($n = 9$) opettajista oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa, jonka mukaan vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa olisi haasteita liikuntatunnilla. Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuutta vertailtiin suhteessa opettajien liikunnan koulutukseen ja liikunnan opetuskokemukseen. Kaikkien vertailuryhmien vastausjakauma oli samansuuntainen eikä tilastollisesti merkitseviä eroja löytynyt (Taulukko 11).

Taulukko 11. Opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä

Opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatuntien yhteydessä		Ka	Kh
		4,289	0,342
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	4,368	0,350
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	4,309	0,319
	Liikunnan syventävät opinnot	4,218	0,355
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	4,287	0,344
	6–15 vuotta	4,243	0,346
	Yli 15 vuotta	4,330	0,353
Keskiarvoerojen merkitsevyys * $p < .05$ ** $p < .01$	Ryhmien välillä ei tilastollisesti merkitseviä eroja		

Yksittäisiä väittämiä tarkasteltaessa havaittiin, että kurinpitokeinojen ja -rangaistusten käyttö liikuntatunnilla oli kohtalaisen harvinaista. 78 prosenttia ($n = 63$) oli joutunut uransa aikana käyttämään kurinpitokeinoja liikuntatunnilla, mutta vain 12 prosenttia ($n = 10$) raportoi joutuneensa käyttämään kurinpitokeinoja kuukausittain tai useammin. Kurinpitorangaistusten käyttäminen oli kurinpitokeinojen käyttämistä huomattavasti harvinaisempaa. 84 prosenttia ($n = 68$) opettajista ei ollut ikinä käyttänyt kurinpitorangaistuksia.

Avoimissa vastauksissa huomioitiin myös, miten suuret ryhmäkoot vaikuttavat opettajan vuorovaikutukseen oppilaisiin ryhmä- ja yksilötasolla:

”Isot ryhmät (n. 30 oppilasta) tekee vaikeaksi yksilöllisen huomioimisen ja aikaa on rajallisesti tilanteiden selvittämiseen koska suurin osa ajasta menee ryhmän hallintaan.”
(V27)

7.2.2 Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus

Opettajat kokivat liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen sujuvan kokonaisuudessaan erittäin hyvin (ka = 4,651; kh = 0,410).

Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuutta vertailtiin suhteessa liikunnan koulutukseen ja liikunnan opetuskokemukseen. Kaikki vertailuryhmät antoivat samansuuntaisia korkeita keskiarvoja, eikä niiden välillä ollut tilastollisesti merkitseviä eroja (Taulukko 12).

Taulukko 12. Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus

Liikunnanopettajakollegoiden välisen vuorovaikutuksen toimivuus		Ka	Kh
		4,651	0,410
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	4,821	0,317
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	4,676	0,403
	Liikunnan syventävät opinnot	4,537	0,437
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	4,634	0,417
	6–15 vuotta	4,713	0,347
	Yli 15 vuotta	4,605	0,481
Keskiarvoerojen merkitsevyys *p < .05 **p < .01	Ryhmien välillä ei tilastollisesti merkitseviä eroja		

Yksittäisistä väittämistä kävi ilmi, että opettajat kykenivät keskustelemaan liikunnanopettajakollegoiden kanssa avoimesti myös ongelmallisista tilanteista (ka = 4,545; kh = 0,804) sekä kokivat saavansa tukea kollegalta ongelmatilanteessa (ka = 4,59; kh = 0,568).

Avoimista vastauksista nousi esille näkökulma eri kouluasteilla työskentelevien liikuntaa opettavien opettajien yhteistyöstä:

”Alakoulun liikuntaa opettavien opettajien kanssa yhteistyö ei ole niin sujuvaa kuin yläkoulun ja lukion. Erilainen toimintakulttuuri ja -tavat vaikuttavat myös vuorovaikutukseen.” (V76)

7.2.3 Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen

Opettajien mielestä vuorovaikutus oppilaiden huoltajien kanssa sujui kokonaisuudessaan hyvin (ka = 4,036; kh = 0,462). Ainoastaan 11 prosenttia opettajista (n = 9) raportoi olevansa samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että koki huolta huoltajien kanssa kommunikoinnista.

Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuutta vertailtiin suhteessa liikunnan koulutukseen ja liikunnan opetuskokemukseen (Taulukko 13). Yli 15 vuotta opettaneet opettajat raportoivat hieman korkeampia arvoja kuin opettajat, joilla oli vähemmän opetuskokemusta. Opettajat, jotka eivät olleet suorittaneet liikunnanopintoja raportoivat puolestaan hieman matalampia arvoja verrattuna liikuntaan erikoistuneisiin opettajiin. Minkään vertailuryhmien väliltä ei kuitenkaan löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja.

Taulukko 13. Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen

Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus liikuntatunteihin liittyen		Ka	Kh
		4,036	0,462
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	3,938	0,628
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	4,119	0,461
	Liikunnan syventävät opinnot	4,022	0,322
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	3,904	0,549
	6–15 vuotta	4,094	0,333
	Yli 15 vuotta	4,137	0,422
Keskiarvoerojen merkitsevyys *p < .05 **p < .01	Ryhmien välillä ei tilastollisesti merkitseviä eroja		

Lähes puolet opettajista (n = 37) raportoi, että oppilaan huoltaja oli kyseenalaistanut liikunnan arviointia uransa aikana. Opettajat eivät kuitenkaan juuri kokeneet huolta huoltajien liikunnan arviointia koskevista mielipiteistä (ka= 2,14; kh= 1,163).

Avoimista vastauksista nousi esiin näkökulma viestinnästä huoltajan kanssa oppilaan liikuntaa koskeviin rajoitteisiin liittyen:

”Huoltajat eivät aina muista ilmoittaa oppilaan mahdollisista liikuntaa koskevista rajoitteista, esim. flunssa tai jokin vamma. Toisinaan tieto tulee Wilmaan vasta kesken oppitunnin.” (V63)

7.3 Millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden?

7.3.1 Koulun liikuntavälineiden turvallisuus

Opettajat kokivat koulunsa liikuntavälineiden turvallisuuden kokonaisuudessaan jokseenkin hyväksi (ka = 3,557; kh = 0,909). Vastausten välillä oli paljon vaihtelua. Lähes puolet opettajista (n = 38) oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että koulussa oli puutteita liikuntavälineiden riittävydessä.

Kokemusta koulun liikuntavälineiden turvallisuudesta vertailtiin suhteessa liikunnan koulutukseen ja liikunnan opetuskokemukseen (Taulukko 14). Kokemus koulun liikuntavälineiden turvallisuudesta kasvoi koulutuksen sekä opetuskokemuksen myötä, mutta mitkään erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 14. Koulun liikuntavälineiden turvallisuus

Koulun liikuntavälineiden turvallisuus		Ka	Kh
			3,557
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	3,430	0,863
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	3,391	1,000
	Liikunnan syventävät opinnot	3,787	0,827
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	3,350	1,003
	6–15 vuotta	3,590	0,746
	Yli 15 vuotta	3,761	0,904
Keskiarvoerojen merkitsevyys *p < .05 **p < .01	Ryhmien välillä ei tilastollisesti merkitseviä eroja		

Kolmannes opettajista (n = 25) koki, että heillä ei ole tarpeeksi osaamista huolehtia koulun liikuntavälineiden turvallisesta kunnosta. Tulosten mukaan opettajat, jotka eivät olleet erikoistuneet liikuntaan, kokivat muita ryhmiä enemmän puutteita osaamisessaan. Ero liikuntaan erikoistumattomien opettajien ja liikunnan perus- tai aineopinnot suorittaneiden opettajien välillä oli tilastollisesti melkein merkitsevä (Z = -1.975; p = .048). Ero liikuntaan erikoistumattomien ja liikunnan syventävät opinnot suorittaneiden opettajien välillä oli tilastollisesti merkitsevä (Z = -2.789; p = .005).

Avoimessa vastauksessa tuotiin ilmi ohjeiden noudattamisen merkitys turvalliseen liikuntavälineiden- ja tilojen käyttöön:

“Haasteellisuus piilee tilojen ja välineiden kanssa siinä, noudatetaanko ohjeita ja käytetäänkö välineitä sekä tiloja niin kuin on opetettu.” (V8)

Myös välineiden riittävyys nousi esille avoimissa vastauksissa:

”Isossa yhtenäiskoulussa ongelmia aiheuttaa välineiden jako, sillä yhtä aikaa voi olla 5-6 eri ryhmää liikuntatunnilla.” (V15)

7.3.2 Koulun liikuntatilojen turvallisuus

Opettajat kokivat koulun liikuntatilojen turvallisuuden kokonaisuudessaan jokseenkin hyväksi (ka = 3,554; kh = 1,084). Vastauksissa oli runsaasti vaihtelua. Lähes kolmannes opettajista (n = 24) oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että koulun liikuntatilojen turvallisuudessa oli puutteita.

Koulun liikuntatilojen turvallisuudella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä opettajan liikunnan opetuskokemukseen tai liikunnan opintoihin. Liikunnan syventävät opinnot ja liikunnan perus- tai aineopinnot suorittaneet opettajat raportoivat liikuntaan erikoistumattomiin opettajiin verrattuna hieman korkeampia keskiarvoja liikuntatilojen turvallisuudesta, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä (Taulukko 15).

Taulukko 15. Koulun liikuntatilojen turvallisuus

Koulun liikuntatilojen turvallisuus		Ka	Kh
		3,554	1,084
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	3,430	0,863
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	3,391	1,000
	Liikunnan syventävät opinnot	3,787	0,827
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	3,350	1,003
	6–15 vuotta	3,590	0,746
	Yli 15 vuotta	3,761	0,904
Keskiarvoerojen merkitsevyys *p < .05 **p < .01	Ryhmien välillä ei tilastollisesti merkitseviä eroja		

Avoimissa vastauksissa nousi esiin huoli liian ahtaista liikuntatiloista:

“Suurin osa ongelmista johtuu liian pienistä liikuntatiloista, jotka rajoittavat tekemistä ja aiheuttavat ongelmatilanteita (edelleen rakennetaan myös uusiin kouluihin liian pieniä saleja.)” (V7)

Lisäksi liikuntatilojen runsas käyttäjämäärä ja melu nousivat esiin huolenaiheena:

”Liikuntatiloissa paljon käyttäjiä (iso koulu, urheilupainotteisuus, ilta- ja viikonloppukäyttö), mikä vaikuttaa siihen, että esim. varastot jatkuvasti sotkuiset ja siten vaaralliset. Melu on turvallisuusriski.” (V74)

7.3.3 Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus

Yleisesti ottaen opettajat kokivat liikuntatunteihin liittyvät siirtymäkäytänteet jokseenkin toimivina (ka = 3,558; kh = 0,909). Vastausten välillä oli paljon vaihtelua.

Opetuskokemuksella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuuteen (Taulukko 16). 6–15 vuotta opettaneet kokivat siirtymäkäytänteet toimivimmiksi kuin 0–5 vuotta opettaneet ($Z = -3,248$; $p = .007$). Myös yli 15 vuotta opettaneet näkivät siirtymäkäytänteet toimivimpina kuin 0–5 vuotta opettaneet ($Z = -3,427$; $p = 0,004$). Liikunnan opinnoilla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä kokemukseen siirtymäkäytänteiden toimivuudesta.

Taulukko 16. Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus

Liikuntatunteihin liittyvien siirtymäkäytänteiden toimivuus		Ka	Kh
		3,558	0,909
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	3,938	0,628
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	4,119	0,461
	Liikunnan syventävät opinnot	4,022	0,322
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	3,375	0,399
	6–15 vuotta	4,129	0,574
	Yli 15 vuotta	4,113	1,006
Keskiarvoerojen merkitsevyys	** 0–5 vuotta ja yli 15 vuotta ($Z = -3,248$; $p = .007$)		
* $p < .05$	**0–5 vuotta ja 6–15 vuotta ($Z = -3,427$; $p = .004$)		
** $p < .01$			

Yksittäisistä väittämistä ilmeni, että oppilaiden kohtalaisesta siirtymäohjeiden noudattamisesta huolimatta siirtymiin liittyvä huoli oli yleistä. Yli kaksi kolmesta opettajasta ($n = 53$) oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että oppilaat noudattavat siirtymissä annettua ohjeistusta. Kuitenkin 59 prosenttia opettajista ($n = 48$) raportoi olevansa ainakin jokseenkin huolissaan koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisestä.

Koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisistä aiheutuva huoli nousi esille myös avoimissa vastauksissa:

“Kun siirrytään koulun ulkopuolisiin liikuntapaikkoihin, niin riskit ovat suuret, että jotain tapahtuu. Tämä korostuu alakoululaisten kanssa enemmän kuin yläkoululaisten.” (V4)

”Huoli nousee koulun lähistöllä sijaitsevista rakennustyömaista. Suojateiden paikat voivat muuttua päivän aikana. Oppilaat on ohjeistettu kulkemaan tiettyä turvallista reittiä, mutta ohjeita ei aina noudateta.” (V42)

7.3.4 Turvallisen oppimisympäristön luominen

Kyselyyn vastanneet opettajat kokivat pystyvänsä luomaan turvallisen oppimisympäristön jokseenkin hyvin (ka = 3,703; kh = 0,680). Opettajat, joilla oli vähiten opetuskokemusta, antoivat kokeneempia opettajia matalampia arvoja turvallisen liikunnan oppimisympäristön luomiselle. Myös opettajat, jotka eivät olleet erikoistuneet liikuntaan, antoivat hieman matalampia arvoja kuin liikuntaan erikoistuneet opettajat. Nämä erot eivät kuitenkaan olleet tilastollisesti merkitseviä (Taulukko 17).

Taulukko 17. Turvallisen liikunnan oppimisympäristön luominen

Turvallisen liikunnan oppimisympäristön luominen		Ka	Kh
		3,703	0,680
Liikunnan koulutus	Ei liikunnan sivuaineopintoja	3,649	0,640
	Liikunnan perus- tai aineopinnot	3,727	0,794
	Liikunnan syventävät opinnot	3,724	0,667
Liikunnan opetuskokemus	0–5 vuotta	3,375	0,399
	6–15 vuotta	3,879	0,670
	Yli 15 vuotta	3,869	0,598
Keskiarvoerojen merkitsevyys *p < .05 **p < .01	Ryhmiä välillä ei tilastollisesti merkitseviä eroja		

Yksittäisestä väittämästä nousi esiin, että 92 prosenttia (n = 74) opettajista oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että osasi ottaa huomioon eri liikuntamuotojen turvallisuusriskit liikuntatuntien suunnittelussa.

Avoimista vastauksista nousi kuitenkin esiin myös sattuman vaikutus turvalliseen oppimisympäristöön:

”Vaikka huomioit kaikki turvallisuusriskit, on mukana myös sattuma. Kaikkeen ei pysty itse vaikuttamaan. Riskiä pystyy ja pitää minimoida ennakkosuunnittelulla, tiedotuksella, ohjeistuksella jne.” (V39)

Turvallisen oppimisympäristön luomiseen liittyvää koulutusta tutkittiin yksittäisten väittämien avulla. Väittämistä ilmeni, että opettajat olivat tyytyväisempiä saamansa tunne- ja vuorovaikutuskoulutuksen riittävyteen kuin uhkaavien tilanteiden varalta saadun koulutuksen riittävyteen. Puolet opettajista (n = 41) oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että oli saanut tarpeeksi koulutusta tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen. Vastaavasti kolmannes (n = 26) opettajista oli samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että oli saanut tarpeeksi koulutusta uhkaavien tilanteiden varalta.

Koulutuksen hyödyt nousivat esiin avoimissa vastauksissa:

“Sitä varten on koulutettu, että näihin asioihin osaa kiinnittää huomiota. Ei tätä työtä voisi tehdä, jos koko ajan pelkäisi.” (V16)

8 Pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää peruskoulussa liikuntaa opettavien opettajien kokemuksia omasta oikeusturvastaan liikunnan oppituntien yhteydessä. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisena peruskoulussa liikuntaa opettavat opettajat kokevat liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen ja liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden. Vastauksia vertailtiin opettajien liikunnan opetuskokemuksen sekä liikuntaan erikoistuvan koulutuksen perusteella. Tässä luvussa nidotaan yhteen tutkimuksen päätulokset ja esitellään niistä tehdyt johtopäätökset. Johtopäätökset perustuvat tämän tutkimuksen tulosten sekä aiemman tutkimuskirjallisuuden vertailuun. Lisäksi tässä luvussa esitellään arvioita tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä. Lopuksi esitellään, miten tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää sekä millaisia jatkotutkimusehdotuksia tästä tutkimuksesta heräsi.

8.1 Liikuntaa opettavan opettajan huoli omasta oikeusturvasta melko harvinaista

Opettajien kokema huoli omasta oikeusturvastaan oli yleisesti ottaen melko harvinaista. Vaikka kaksi kolmesta liikuntaa opettavasta opettajasta oli kokenut urallaan oikeusturvattomuuden tunnetta, huolta voidaan pitää harvinaisena, sillä tutkimuksessa kartoitettiin koko uran aikana koettuja oikeusturvattomuuden kokemuksia. Suurin osa huolta omasta oikeusturvastaan kokeneista opettajista raportoi huolen tunteesta vain kerran vuodessa tai harvemmin. Heikkilän (2015, 25) opinnäytetyö antaa samansuuntaisia viitteitä siitä, että ei ole tavatonta kokea oikeusturvattomuutta liikunnanopettajan uran aikana, mutta suurimman osan kohdalla kokemus oikeusturvattomuudesta tapahtuu harvoin. Yksikään tähän tutkimukseen osallistuneista opettajista ei ollut joutunut vastaamaan liikuntatunnilla syntyneestä ongelmatilanteesta oikeudessa ja vain yhtä oli uhattu oikeustoimilla. Myös oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2008 teettämän opettajauhrikyselyn mukaan rikosilmoituksen kohteeksi joutuminen on harvinaista sillä, tutkimukseen osallistuneista yläkoulun opettajista alle puoli prosenttia oli joutunut rikosilmoituksen kohteeksi (Salmi & Kivivuori 2009, 4).

Opettajat kokivat useimmin huolta omasta oikeusturvastaan liittyen koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen. Myös aiemman tutkimuksen mukaan koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtyminen aiheuttaa opettajille huolta (Kosonen 2019; Lehtinen 2015). Kun siirrytään koulun ulkopuoliselle liikuntapaikalle, eteen voi osua risteyksiä, tien ylityksiä sekä

muuta mahdollisia liikenteen vaarakohtia (Poutala 2010, 121), jotka voivat selittää opettajien kokemaa huolta omasta oikeusturvastaan. Avoimista vastauksista nousi esiin huolellisen suunnittelun merkitys siirtymien turvallisuusriskien minimoinnissa. Siirtymiin liittyy kuitenkin mahdollisia ulkopuolisia riskejä, joita ei huolellisenkaan suunnittelun avulla voi kokonaan välttää. Tämä sattuman mahdollisuus voi lisätä opettajan huolta omasta oikeusturvastaan koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen liittyen.

Oppilaan häiriökäyttäytymisestä aiheutuneet turvallisuusriskit aiheuttivat opettajissa toiseksi useimmin huolta omasta oikeusturvasta. Tuloksen voidaan ajatella seuraavan Alasen (2019) tutkimuksen tulosta, jonka mukaan yleisimpiä ongelmatilanteita liikuntatunneilla olivat oppilaiden häiriökäyttäytyminen ja oppilaiden väliset ristiriidat.

Vaikka häiriökäytös aiheutti usein huolta opettajan oman oikeusturvan näkökulmasta, kurinpitokeinojen ja -rangaistusten käyttäminen liikuntatunneilla oli tämän tutkimuksen tulosten mukaan harvinaista. Opettajat raportoivat tuntevansa kurinpitokeinot ja -rangaistukset hyvin, eivätkä liittäneet niiden riittämättömyyteen erityisen paljon huolta omasta oikeusturvastaan. Myös Lehtisen (2015, 35) mukaan liikunnanopettajat kokevat vain vähän tarvetta kurinpidollisille toimille liikuntatunneilla. On mahdollista, että huolta oikeusturvattomuudesta herättääkin lievä häiriökäyttäytyminen tai ohjeiden noudattamatta jättäminen, joka ei kuitenkaan vaadi kurinpitokeinojen tai -rangaistusten käyttöä.

Huolta opettajan omasta oikeusturvasta liitettiin myös lajien erityispiirteisiin liittyviin turvallisuusriskeihin. Kuitenkin lähes kaikki opettajat raportoivat osaavansa ottaa huomioon lajien erityispiirteisiin liittyvät turvallisuusriskit. Näin ollen voidaan ajatella, että huoli lajien erityispiirteisiin liittyvissä turvallisuusriskeissä olisi yhteydessä lajien sellaisiin ominaisuuksiin, joita ei suunnittelun avulla ole mahdollista täysin kontrolloida. Eniten huolta herättävä liikuntamuoto oli uinti ja vesiliikunta. Tulokseen mahdollisesti vaikuttaa se, että uimaopetus on se liikunnanopetuksen osa-alue, jossa tapahtuneet vahingot ovat usein lopullisimpia (Poutala 2010, 111).

Telinevoimistelusta herätti lähes yhtä paljon huolta opettajissa kuin uinti ja vesiliikunta. Telinevoimistelussa avustamisessa oppilaaseen koskeminen on usein välttämätöntä (Hakalehto-Wainio 2012, 292). Oppilaaseen koskeminen saattaa aiheuttaa väärinymmärryksiä, vaikka opettaja toimisi avustuksessa asianmukaisesti (Poutala 2010, 45). Tämän tutkimuksen tulosten mukaan opettajat kuitenkin liittivät fyysisestä kosketuksesta seuraavaan ahdistukseen vain vähän huolta omasta

oikeusturvastaan. Näin ollen telinevoimisteluun liittyvä huoli opettajan omasta oikeusturvasta ei välttämättä liittynyt oppilaan fyysiseen koskettamiseen vaan ennemmin telinevoimistelun mahdollisiin turvallisuusriskeihin tai tapaturmiin.

Telinevoimisteluliikkeiden suorittaminen vaatii hyvää liikkuvuutta ja lihashallintaa, joten puutteet näissä ominaisuuksissa saattavat edesauttaa liikuntavammojen syntyä (Siljamäki 2007, 255–257). Myös luistelu ja jääpelit nousivat kolmen kärkeen huolta herättävänä liikuntamuotona opettajan oman oikeusturvan näkökulmasta. Huoli oikeusturvasta luisteluun ja jääpeleihin voi selittyä liikuntamuodon turvallisuusriskeillä. Jäällä törmäminen ja kaatuminen voivat aiheuttaa vakavia vammoja (Poutala 2010, 123).

Oikeusturvan näkökulmasta opettajien mielestä harvimminkin huolta herättäviä liikuntamuotoja olivat tanssi, mailapelit sekä lentopallo. Riskit liikuntatunnilla tapahtuvaan tapaturmaan ovat riippuvaisia ympäristötekijöistä kuten sääoloista, välineistä ja alustoista. Lisäksi kontaktit toisen oppilaan kanssa lisäävät tapaturmariskiä. (Parkkari, Kannus, Kujala, Palvanen & Järvinen 2003, 71–76.) Turvallisimmiksi koetuissa liikuntamuodoissa, tanssissa, mailapeleissä ja lentopallossa, ympäristötekijöiden aiheuttamia riskejä voidaan pitää hyvin pieninä. Mainitut liikuntamuodot toteutetaan tyypillisesti koulun liikuntasaleissa, jolloin sääolot ja alustat eivät vaikuta turvallisuusriskiin. Lisäksi näissä liikuntamuodoissa ei juuri ole tapaturmariskiä lisäävää kontaktia.

8.2 Liikuntatunteihin liittyvä vuorovaikutus sujuvaa

Tarkasteltaessa liikuntatunteihin liittyvää vuorovaikutusta kävi ilmi, että opettajat kokivat vuorovaikutuksen sujuvan kokonaisuudessaan hyvin. Tulosta voidaan pitää rohkaisevana, sillä oppilaiden jatkuvasti lisääntyvät oppimisvaikeudet, syrjäytyminen sekä erilaiset sosiaaliset ongelmat vaativat opettajalta yhä parempia vuorovaikutustaitoja sekä monipuolisempaa yhteistyötä oppilaiden huoltajien sekä opettajakollegoiden kanssa (Määttä & Uusiautti 2012, 32).

Vuorovaikutus liikuntatunnilla sujui yleisesti ottaen hyvin opettajan ja oppilaiden välillä. Myös Mörsky (2010, 48) sai pro gradu -tutkielmassaan samansuuntaisia tuloksia siitä, että opettajat kokivat vuorovaikutuksen oppilaiden kanssa toimivan hyvin liikuntatunnilla. Toisaalta aiemman tutkimuksen mukaan liikuntatilanne on vuorovaikutusympäristönä erittäin haastava (Siutla ym. 2012, 65). Näin ollen positiiviset tulokset vuorovaikutuksen sujuvuudesta voivat antaa viitteitä siitä, että liikuntaa opettavilla opettajilla on hyvät vuorovaikutustaidot. Tuloksista ilmeni myös, että kurinpitokeinojen ja -

rangaistusten käyttö liikuntatuntien yhteydessä oli kohtalaisen harvinaista. Myös tämä tulos viittaa opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen toimivuuteen, sillä kurinpitokeinoille ja -rangaistuksille ei ole tarvetta, mikäli ongelmatilanteet ja ristiriidat pystytään hoitamaan vuorovaikutuksen keinoin liikuntatuntien yhteydessä. Tämä tulos tukee Lehtisen (2015, 35) pro gradu -tutkielmasta saatuja tuloksia, joiden mukaan kurinpidon tarve oli vähäistä liikuntatunnilla.

Erityisen hyvin vuorovaikutus sujui liikunnanopettajakollegoiden kesken. Tämä tulos tukee Alasen (2019, 77) havaintoja siitä, että liikunnanopettajakollegoiden väliset ongelma- ja ristiriitatilanteet olivat erittäin vähäisiä. Tuloksista ilmeni, että liikunnanopettajakollegoiden välinen keskusteluyhteys oli toimivaa ja opettajat kokivat saavansa kollegoiltaan tukea ongelmatilanteisiin.

Tutkimuksesta ilmeni, että myös vuorovaikutus opettajan ja oppilaiden huoltajien välillä sujui yleisesti ottaen hyvin. Yli 15 vuotta opettaneet raportoivat huoltajien kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen sujuvan hieman muita kokemusryhmiä paremmin. Puolestaan liikuntaan erikoistumattomat opettajat raportoivat hieman matalampia arvoja vuorovaikutuksen toimivuudelle kuin liikuntaan erikoistuneet opettajat. Ryhmien väliset erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, mutta ne antavat mahdollisia viitteitä siitä, että pidemmällä opetuskokemuksella ja laajemmalla liikunnan koulutuksella voisi olla yhteys opettajan ja oppilaiden huoltajien liikuntatunteihin liittyvän vuorovaikutuksen toimivuuteen. Opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuus on tärkeää, sillä Poutalan (2010, 110) mukaan vanhemmat reagoivat entistä helpommin liikuntatunneilla sattuneisiin pieniinkin haavereihin. Myös Alasen (2019, 52) pro gradu -tutkielma antoi viitteitä siitä, että vanhempien yhteydenotot liikunnanopettajalle ovat lisääntyneet.

Lähes puolet tähän tutkimukseen vastanneista opettajista raportoi, että oppilaan huoltaja oli kyseenalaistanut liikunnan arviointia. Myös tällaisten tilanteiden käsittely asettaa vaatimuksia opettajan ja oppilaiden huoltajien välisen vuorovaikutuksen toimivuudelle, jotta mahdollinen konflikti voidaan välttää. Kuitenkin kyselyyn vastanneista opettajista vain harva koki huolta oppilaiden huoltajien liikunnan arviointia koskevista mielipiteistä. Tämä voi selittyä sillä, että arviointikriteerejä on selkiytetty tällä hetkellä käytössä olevaan opetussuunnitelmaan, mikä helpottaa oppilaiden yhdenmukaista arviointia (Hirvensalo, Sääkslahti, Huovinen, Palomäki & Huhtiniemi 2016, 25). Näin ollen opettajalla on entistä parempi mahdollisuus perustella

arviointiaan konfliktitilanteessa opetussuunnitelmalla, mikä voi vähentää huolta vanhempien arviointia koskevista mielipiteistä.

8.3 Oppimisympäristöjen turvallisuus melko hyvällä tasolla

Tarkasteltaessa liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuutta kokonaisuutena kävi ilmi, että opettajat kokivat oppimisympäristöt melko turvallisiksi. Aiemman tutkimuksen mukaan liikunnanopettajat ovat Suomessa yleisesti tyytyväisiä työhönsä, mutta tyytymättömyyttä koettiin oppimisympäristöihin liittyen (Mäkelä ym. 2012; Nupponen 2017; Similä & Simola 2013). Näin ollen tästä tutkimuksesta saadut tulokset tuovat positiivisempia kokemuksia oppimisympäristöjen turvallisuudesta verrattuna aiempaan aiheeseen liittyvään tutkimukseen.

Tutkimuksesta ilmeni, että opettajat kokivat koulunsa liikuntavälineet jokseenkin turvallisiksi. Huomionarvoista oli kuitenkin se, että lähes puolet opettajista koki jonkintasoisia puutteita liikuntavälineiden riittävydessä. Similän ja Simolan (2013, 61) pro gradu -tutkielma antoi samansuuntaisia viitteitä siitä, että liikunnanopettajat olivat tyytymättömiä liikunnan välineiden riittävyteen. Liikuntavälineiden liian vähäinen määrä voi aiheuttaa turvallisuusriskejä, vaikka välineet sinänsä olisivat hyvässä kunnossa. Myös Poutalan (2010, 110) mukaan asianmukaisten varusteiden ja välineiden järjestämiseen liittyvät haasteet aiheuttavat ongelmatilanteita liikuntatunnilla. Lisäksi tuloksista ilmeni, että kolmannes opettajista koki, että heillä ei ole riittävästi osaamista huolehtia liikuntavälineiden turvallisesta kunnosta. Liikuntaan erikoistumattomat opettajat kokivat enemmän puutteita osaamisessaan, mikä saattaa selittyä liikunnan koulutuksesta kertyvällä kattavammalla tiedolla välineistä. Liikuntavälineitä tarkasteltaessa opettajien avoimista vastauksista kävi puolestaan ilmi, että opettajat kokivat suurimpana huolena liikuntavälineitä koskevan ohjeistuksen noudattamisen. Näin ollen voidaan todeta, että opettajat kokivat koulunsa liikuntavälineiden turvallisuuden kokonaisuudessaan melko hyväksi, mutta huolta turvallisuudesta aiheuttivat välineiden liian vähäinen määrä sekä ohjeiden noudattamattomuudesta johtuva välineiden väärinkäyttö. Lisäksi opettajien vastaukset liikuntavälineiden turvallisuudesta vaihtelivat paljon. Tämä selittynee sillä, että liikuntavälineiden laatu ja määrä vaihtelevat koulujen välillä.

Opettajat kokivat myös koulun liikuntatilat kokonaisuudessaan melko turvallisiksi. Kuitenkin kolmannes opettajista oli sitä mieltä, että koulun liikuntatilojen turvallisuudessa oli puutteita. Tämä ristiriita voi selittyä avoimissa vastauksissa esiin tuodulla

näkökulmalla liikuntatilojen ahtaudesta. Vaikka liikuntatilat olisivat kunnoltaan turvalliset, voi liian suuri oppilasmäärä suhteessa liikuntatilan kokoon aiheuttaa turvallisuusriskejä. Myös Lehtinen (2015, 48, 50) sai pro gradu -tutkielmassaan samansuuntaisia tuloksia siitä, että liikunnanopettajat kokivat liikuntatilat melko turvallisiksi, mutta ongelmana oli tilojen ahtauteen suhteessa oppilasryhmän kokoon. Aiemmistä tutkimuksista saadut tulokset ovat kuitenkin yleisesti noudattaneet linjaa, jonka mukaan liikunnanopettajat liittivät eniten tyytymättömyyttä juuri liikuntatiloihin (Mäkelä ym. 2012; Nupponen 2017; Similä & Simola 2013). Myös näissä tutkimuksissa esiin nousivat liian suuret ryhmät ja pienet tilat. Lisäksi tässä tutkimuksessa opettajien vastaukset liikuntatiloihin liittyen vaihtelivat paljon. Liikuntavälineiden tavoin myös liikuntatilat ovat erilaiset eri kouluissa, mikä saattaa selittää suurta vaihtelua.

Opettajat kokivat myös koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen liittyvät käytänteet jokseenkin toimivina. Samoin opettajat olivat sitä mieltä, että oppilaat noudattavat siirtymäkäytänteisiin liittyviä ohjeita melko hyvin. On kuitenkin huomionarvoista, että melko hyvästä siirtymäkäytänteiden toimivuudesta ja oppilaiden ohjeiden noudattamisesta huolimatta huoli koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisen turvallisuudesta oli yleistä opettajien keskuudessa. Lisäksi opettajat liittivät koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymiseen useimmin huolta omasta oikeusturvastaan. Myös Lehtisen (2015, 50, 57) mukaan liikunnanopettajat kokivat huolta koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisestä ja näkivät siirtymisen yhtenä liikuntatunteihin liittyvänä mahdollisena vaaranpaikkana.

Kokemukset liikuntatunteihin liittyvistä siirtymäkäytänteistä vaihtelivat paljon opettajien välillä. Siirtymäkäytänteiden toimivuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi koulun sijainti suhteessa liikuntapaikkoihin, julkisen ja kevyen liikenteen toimivuus sekä kunnan tai koulun linjaukset koulun ulkopuoliselle liikuntapaikalle siirtymisestä. Koska tutkimukseen osallistui opettajia ympäri Suomen, on hyvin mahdollista, että vaihtelu selittyisi koulun ympäristöön liittyvillä tekijöillä.

0–5 vuotta opettaneet opettajat eivät olleet yhtä tyytyväisiä siirtymäkäytänteiden toimivuuteen, kuin 6–15 vuotta ja yli 15 vuotta opettaneet. Ero voi selittyä sillä, että kokeneemmat opettajat kykenevät tehokkaampaan ja tarkempaan päätöksentekoon kuin kokemattomammat kollegansa (Ropo 2004, 167). Näin ollen kokeneemmillä opettajilla voi olla paremmat mahdollisuudet tehdä siirtymien turvallisuutta tukevia päätöksiä ja ottaa siirtymiin

liittyvät riskit huomioon. Lisäksi liikunnanopettajien työtyytyväisyys kohoaa uran loppua kohti (Mäkelä ym. 2012, 73). Näin ollen voidaan ajatella, että kokeneempien opettajien tyytyväisyys siirtymäkäytänteisiin selittyisikin osin myös yleisen työtyytyväisyyden kohoamisella.

Tutkimuksesta ilmeni, että opettajat kokivat melko hyvin pystyvänsä luomaan turvallisen liikunnan oppimisympäristön sekä huomioimaan eri liikuntamuotojen turvallisuusriskit liikuntatuntien suunnittelussa. Kuitenkin tärkeänä näkökulmana avoimista vastauksista nousi esiin sattuman mahdollisuus. Opettaja voi omalla suunnittelulla, tiedotuksella ja ohjeilla minimoida riskejä, mutta aina kaikkeen ei pysty itse vaikuttamaan.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen yleistettävyyttä heikentää melko pieni otoskoko, kun tutkimukseen osallistui 81 opettajaa. Kyselylomaketta levitettiin pääosin kuntien liikunnanopettajien liittojen ja yhdistysten yhteyshenkilöiden kautta, mutta myös Facebookin Alakoulun aarreaitta -ryhmän avulla. Näin ollen vastausprosentin määrittäminen ei ollut mahdollista. Webropol-kyselytyökalun mukaan kyselylomakkeen täyttäminen oli aloitettu 205 kertaa, jolloin vain 40 prosenttia kyselyn aloittaneista palautti kyselyn. Syynä tähän katoon voi olla kyselylomakkeen pituus. Kyselyn levittäminen Facebook-ryhmässä heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Ei voida olla täysin varmoja siitä, että ryhmän kautta kyselyyn vastanneet ovat todella tutkimuksen kohderyhmää.

Tutkimuksessa jouduttiin käyttämään lähteinä muita pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä, sillä aiempaa laajaa tutkimusta liikunnanopettajan oikeusturvasta oli saatavilla hyvin niukasti. Tämän voidaan katsoa heikentävän tutkimuksen teoriataustan luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää puolestaan vapaaehtoisin avoimiin kysymyksiin saadut laadukkaat vastaukset. Vapaaehtoisten vastausten määrä ja laatu viittaavat siihen, että kyselylomakkeen täyttäminen on tehty huolellisesti ja asiantuntevasti. Näiden laadullisten vastausten käyttäminen yhdessä määrällisten vastausten kanssa antoi lisää syvyyttä tutkimukseen. Toisaalta avoimiin täydentäviin kysymyksiin vastaaminen oli vapaaehtoista, joten niissä esiin tulleet näkökulmat edustivat vain valikoitunutta joukkoa tutkimukseen osallistuneista opettajista.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös opetuskokemuksen ja liikunnanopintojen perusteella muodostettujen vertailuryhmien tasaisuus. Eri pituiset opetuskokemukset olivat

tasaisesti edustettuina kolmessa vertailuryhmässä. Myös liikunnan opintojen perusteella muodostetut vertailuryhmät olivat lähes samankokoisia verrattuina toisiinsa. Sukupuolijakauma oli puolestaan vinoutunut, kun alle neljännes tutkimukseen osallistuneista opettajista oli miehiä. Vinouma johtunee siitä, että lähes 80 prosenttia perusopetuksen opettajista on naisia (Opetushallitus 2020, 21).

Tutkimus toteutettiin seuraamalla Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeistusta huolellisesti. Osallistujien anonymiteetti säilytettiin, sillä tutkittavista ei kerätty tunnistetietoja. Tutkimusaineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti ja ainoastaan tutkijoilla oli pääsy aineistoon. Aineistoa säilytettiin koko tutkimusprosessin ajan kahden salasanan takana. Tutkimuksen osallistujille kerrottiin saatekirjeessä tutkimuksen sisällöstä ja tutkimukseen osallistumisesta. Osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja tutkijoiden yhteystiedot liitettiin sekä saatekirjeeseen että kyselylomakkeeseen, jotta osallistujat voisivat halutessaan olla yhteydessä tutkijoihin.

8.5 Tulosten hyödyntämismahdollisuudet ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen tulokset antavat suuntaa siitä, millaisena liikuntaa opettavat opettajat kokevat oman oikeusturvansa. Tulokset kartoittavat myös, millaisiin tilanteisiin huoli oikeusturvasta useimmin liittyy. Liikuntaa opettavia opettajia kouluttavat tahot saavat oikeusturvaa kartoittavasta tutkimuksesta arvokasta tietoa siitä, huomioidaanko koulutuksessa tarpeeksi opetustoimen oikeudellisia kysymyksiä. Lisäksi tyypillisimpien oikeusturvattomuutta aiheuttaneiden tilanteiden kartoituksen perusteella voidaan pohtia, tulisiko opinnoissa tarjota enemmän tukea juuri siirtymäkäytänteisiin ja oppilaiden häiriökäyttäytymisen kohtaamiseen.

Tutkimusta opettajien oikeusturvasta liikunnan näkökulmasta tulisi tehdä lisää, sillä opetustoimen oikeudellisia kysymyksiä käsittelevää suomalaista tutkimusta on vasta vähän (Hakalehto-Wainio 2012, 22). Aiheesta on myös kansainvälisesti niukasti tutkimusta. Koulutusjärjestelmät ovat joka maassa omanlaisensa, minkä vuoksi juuri suomalaiselle tutkimukselle olisi Suomessa kysyntää.

Tulosten avulla on mahdollista suunnata täydennyskoulutusta sekä koulurakennusten suunnittelua koskevaa päätöksentekoa. Tutkimuksessa kartoitettiin liikuntaa opettavien opettajien näkemyksiä liikuntatunteihin liittyvästä vuorovaikutuksesta sekä liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuudesta. Myös tämä näkökulma antaa opettajien kouluttajille ja

koulutuksen suunnittelijoille arvokasta tietoa siitä, että liikuntaa opettavat opettajat eivät juuri kohtaa ongelmatilanteita vuorovaikutukseen liittyen. Näyttäisi siis siltä, että opettajilla on perustutkintokoulutuksen jälkeen riittävät vuorovaikutustaidot liikunnan opettamiseen, eikä vuorovaikutukseen liittyvälle täydennyskoulutukselle ole tarvetta. Puolestaan tulosten mukaan uhkaavien tilanteiden kohtaamiseen valmistavalle koulutukselle voisi olla kysyntää.

Liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuteen liittyen tutkimuksesta nousi esiin liikuntatilojen ahtaudesta johtuvat turvallisuusriskit. Näin ollen tieto suurempien liikuntatilojen tarpeesta voisi olla hyödyllistä päättäjille, kun uusia kouluja suunnitellaan ja rakennetaan.

Tässä tutkimuksessa vertailtiin liikuntaa opettavia opettajia koulutuksen ja opetuskokemuksen perusteella. Tilastollisesti merkitseviä eroja oli vähän, mutta suuntaa antavia eroavaisuuksia oli havaittavissa siihen liittyen, että pidempi opetuskokemus ja liikuntaan erikoistuminen olisi yhteydessä parempaan kykyyn luoda turvallisia liikunnan oppimisympäristöjä. Jatkossa aihetta olisi mielenkiintoista tutkia laadullisella menetelmällä. Laadullisin keinoin olisi mahdollista selvittää, mikä parantaisi opettajien mielestä kokemusta heidän oikeusturvastaan. Lisäksi voitaisiin selvittää, millaista tukea opettajat kaipaisivat liikuntaan liittyvän vuorovaikutuksen sekä liikunnan oppimisympäristöjen turvallisuuden parantamiseksi.

Lähteet

- Alanen, S. 2019. Yläkoulun liikunnanopettajien kokemuksia ongelma- ja ristiriitatilanteista ja niissä käytetyistä tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Berliner, D. 2001. Learning about and learning from expert teachers. *International Journal of Educational Research* (35), 463–482.
- Gordon, E. J. (2016). Concerns of the novice physical education teacher. *The Physical Educator*, 73 (4).
- Gordon, T. 2006. *Toimiva koulu*. New York: Three Rivers Press.
- Gråsten, A. & Kokkonen, M. 2020. Väkivaltaa, stressiä ja seksuaalista häirintää. *Liito: Liikunnan ja terveystiedon opettaja* (4), 31–33.
- Hakalehto-Wainio, S. 2012. *Oppilaan oikeudet opetustoimessa*. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.
- Hargreaves, A. 1994. *Changing teachers, changing times. Teacher's work and culture in the postmodern age*. Teachers development series. London: Cassell.
- Heikinaro-Johansson, P. & Klemola, U. 2007. Liikunnanopettajan vuorovaikutusosaaminen ja opetusmallit. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen (toim.) *Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan*. Helsinki: WSOY, 140–151.
- Heikkilä, S. 2015. *Perusopetuksessa liikuntaa opettavan kokema työnsä turvallisuus*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu Oy. Opinnäytetyö.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2016. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

- Hirvensalo, M., Sääkslahti, A., Huovinen, T., Palomäki, S. & Huhtiniemi, M. 2016. Liikunnan arviointi perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Liito: Liikunnan ja terveystiedon opettaja (1), 24-27.
- Ilmanen, K., Itkonen, H., Matilainen, P., Rautio, M. 2008. ”Energinen, sporttinen, ei ylikunnossa” – seuratoimijoiden näkemyksiä Nuoresta Suomesta. Jyväskylän Yliopisto. Liikuntatieteiden laitos.
- Josse, J., MacKay, M., Osmond, M. & MacPherson, A. 2009. School Injury Among Ottawa-Area Children: A Population-Based Study. American School Health Association. Journal of School Health. Vol. 79, No. 2.
- Jyväskylän yliopisto. 2021. Liikuntapedagogiikan maisteriohjelma. Viitattu 1.4.2021. https://www.jyu.fi/ops/fi/sport/liikuntapedagogiikan-maisteriohjelma?fbclid=IwAR2HT_oKtlLcrXxegySzG6K3t22xfuc_9nSfqr5FO2A0-Fi6hJOA7xXkCIQ
- Kangasoja, M. 2017. Oikeudellinen vastuu liikunnanopetuksessa. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.). Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 586-601.
- Karhola, L. 2013. Nuorten liikuntavammojen yleisyys sekä tapaturma-alttiit lajit koulussa, vapaa-ajalla ja urheiluseuroissa. Tampereen yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta. Syventävien opintojen opinnäyte.
- Koski, P. 2000. Liikunnan kansalaistoiminta kulttuurina – toiminnan merkityksellisyys ja merkitysrakenteet. Teoksessa H. Itkonen., J. Heikkala, K. Ilmanen. ja P. Koski (toim.). Liikunnan kansalaistoiminta - muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 152. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura.
- Kosonen, S. 2019. Yläkoulun liikunnanopettajan työssään kokema turvattomuus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

- Kukkola, M. 2020. Opettajan ja rehtorin rikosoikeudellinen vastuu koulukiusaamistilanteessa. Helsingin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Kulju, J. 2013. Oppiminen osana vuorovaikutusta. Teoksessa A. Kauppinen (toim.) Oppimistilanteita ja vuorovaikutusta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 101–105.
- Kyllönen, M. 2011. Tulevaisuuden koulu ja johtaminen – Skenaariot 2020-luvulla. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Laakso, L. 2007. Johdatus liikuntapedagogiikkaan ja liikuntakasvatukseen. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY, 16–24).
- Lahti, J. 2017. Koulun liikuntakasvatuksen historia. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.). Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–37.
- Lahtinen, M. & Lankinen, T. 2015. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Lahtinen, N. 2011. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lapinoja, K. 2006. Opettajan kadonnutta autonomiaa etsimässä. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Kokkola: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lehtinen, J. 2015. Ojentamisen ja kurinpitomenettelyn merkitys turvallisen oppimisympäristön luomisessa peruskoulun yläluokkien liikunnanopetuksessa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Lehmuskallio, M. & Toskala, J. 2018. Yläkoulun liikunnanopettajien kokemuksia ja näkemyksiä koulupäivien liikunnallistamisesta. *Liikunta & Tiede* 55 (6), 79–87.
- Lehmuskallio, M., Leskinen E. & Vinberg, I. 2021 Oppilaiden välinen kiusaaminen alakoulun liikuntatilanteissa. *Liikunta & Tiede* 58 (2), 62–70.

- Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan laatukäsikirja. 2009. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.1.2021. https://www.jyu.fi/laatua/lvj/laatukasikirjat/lkk/lkk_LTTK
- Lipponen, H., Hirvensalo, M., & Ilmanen, K. 2017. Arvostus, yhteisöllisyys ja oppilaiden tukeminen ammatissa pitkään työskennelleiden liikunnanopettajien kokeman työhyvinvoinnin ytimessä. *Liikunta & Tiede*, 54 (2–3), 99–105.
- Liusvaara, L. 2012. Rehtori koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin tukijana. Teoksessa S. Oja (toim.) *Kaikille kelpo koulu*. Jyväskylä: PS-kustannus, 187–205.
- Lounamaa, A., Huhtanen, P., Kurenniemi, M., Salminen, S., Heikkilä, M. & Virtanen, J. 2005. *Koulutapaturmien ehkäisy*. Helsinki: Stakes.
- Maaranen, K. 2010. Miten saada käytännöstä hyväksyttävää? Miten teoretisoida käytäntöä? Teoksessa: A. Kallioniemi, A. Toom, M. Ubani & H. Linnasaari (toim.) *Akateeminen luokanopettajakoulutus: 30 vuotta teoriaa, käytäntöä ja maistereita*. Suomen kasvatustieteellinen seura. *Kasvatusalan tutkimuksia* 52, 147–158.
- Mahkonen, S. 2017. *Konfliktit kouluissa*. Helsinki: Edita.
- Markey, P., Lowmaster, S., & Eichler, W. 2010. A real-time assessment of interpersonal complementarity. *Personal Relationships* 17(1), 13–25.
- McCoy, L., Esslinger, K. & Baghurst, T. 2017 *Injury and Inclusion: Understanding Common Legal Concerns in Physical Education*. *A Journal for Physical and Sport Educators*. 30 (5), 3-11.
- Mäkelä K., Hirvensalo, M., Palomäki, S., Herva, H. & Laakso, L. 2012. Liikunnanopettajaksi vuosina 1984–2004 valmistuneiden työtyytyväisyys. *Liikunta & Tiede* 49 (1), 67–74.
- Määttä, K. & Uusiautti, S. 2012. Pedagogical authority and pedagogical love – Connected or incompatible? *International Journal Of Whole Schooling* 8(1), 21–39.

- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. 2006. Opettajan oikeudet ja velvollisuudet kurinpitotilanteissa. Viitattu 19.9.2020.
https://www.oaj.fi/contentassets/f22e6dc52809448cae19b062c07a6f88/kurinpitotaulukko_perusopetus.pdf
- Opetushallitus, Suomen kuntaliitto, Opetusalan ammattijärjestö OAJ & Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto 2008. Uimaopetus turvallisemmaksi. Viitattu 15.9.2020.
http://www.suh.fi/files/243/Uimaopetuskirje_paivitetty_300508.pdf
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.
- Opetushallitus 2020. Opettajat ja rehtorit Suomessa 2019. Raportit ja selvitykset 2020:11.
- Opetushallitus & Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Opintopolku. Yliopistotutkinnolla opettajaksi. Viitattu 1.4.2021. <https://opintopolku.fi/wp/aikuiskoulutus/opettajan-pedagogiset-opinnot/yliopistotutkinnolla-opettajaksi/?fbclid=IwAR1B3AXmsWL34TDiOw5IPigVS8oZRSpqcL3zc0yNBQQ2IbEPvA87rgusqJk>
- Paajanen, S. 2016. Liikunnanopetuksen ongelma- ja ristiriitatilanteet sekä opettajien menetelmät niiden kohtaamiseen. Miesopettajien kokemuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen käytöstä ongelmanratkaisutilanteissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Paljakka, J. 2020. Viides- ja kuudesluokkalaisten oppilaiden ja heidän liikunnanopettajiensa kokemuksia koulukiusaamisesta liikuntatunneilla. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Parkkari J, Kannus P, Kujala U, Palvanen M, Järvinen M. 2003. Liikuntavammat ja niiden ehkäisy. Suomen lääkärilehti - Finlands läkartidning 58 (1), 71–76.

- Pehkonen, M. 1999. Liikuntataitojen oppiminen ja opettaminen. Telinevoimistelutaidot ja peruskoulun liikunnanopetus. Liikuntakasvatuksen julkaisuja 2. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rajakaltio, H. 2011. Moninaisuus yhtenäisyydessä. Peruskoulu muutosten ristipaineissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.
- Rantalainen, M & Kaski, S. 2017. Organisointi ja järjestyksen ylläpito liikuntatunneilla. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.). Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 333–350.
- Rimpelä, M., Fröjd, S. & Peltonen, H. (toim.) 2010. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009. Koulutuksen seurantaraportit 2010:1. Helsinki: Opetushallitus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Rimpelä, M., Kuusela, J., Rigoff, A-M., Saaristo, V. & Wiss, K. 2008. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa 2. Peruseräraportti kyselystä 1.–6. vuosiluokkien kouluille. Opetushallitus ja Stakes.
- Ropo, E. 2004. Teaching expertise. Teoksessa H.P.A. R. Boxhuizen & H. Gruber (toim.) Professional learning: Gaps and transitions on the way from novice to expert. Dordrecht: Kluwer, 159–179.
- Rönty, L. & Rönty, S. 2012. Perusopetus – arvoista käytäntöihin. Teoksessa S. Oja (toim.) Kaikille kelpo koulu. Jyväskylä: PS-kustannus. 63–79.
- Sahlberg, P. 1997. Opettajana koulun muutoksessa. Helsinki: WSOY.
- Sahlberg, P. 2015. Suomalaisen koulun menestystarina. Helsinki: Into Kustannus Oy.

- Salin, K., Huhtiniemi, M. & Hirvensalo, M. 2017. Liikunnanopettajan työ ja työtyytyväisyys. Teoksessa T. Jaakkola, J. Liukkonen & A. Sääkslahti (toim.). Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 564–581.
- Salmi, V. & Kivivuori, J. 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Verkkokatsauksia 10/2009. Viitattu 20.3.2021. http://www.ttk.fi/files/1983/Opettajiin_kohdistuva_hairinta.pdf
- Salo, P. 2009. Opettaja pedagogisena johtajana. Teoksessa T. Saloviita (toim.) Meidän koulu. Jyväskylä: PS-kustannus, 111–128.
- Salonen, J. & Syvänen, A. 2009. ”Kyllä opettajan työ olisi mahdotonta jaksaa ilman työkavereiden tukea” – tutkimus liikunnanopettajien työssä jaksamisesta. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Schimmel, D. & Militello, M. 2007. Legal literacy for teachers: A neglected responsibility. *Harvard Educational Review*, 77(3), 257–284.
- Sherman, C. P., Tran, C. & Alves, Y. 2010. Elementary School Classroom Teacher Delivered Physical Education: Costs, Benefits and Barriers. *Physical Educator* 67 (1), 2–17.
- Siljamäki, M. 2007. Kehonhuolto. Teoksessa P. Heikinaro-Johansson & T. Huovinen (toim.) Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY, 255–263.
- Similä, V. & Simola, V. 2013. Vuosina 2009–2012 valmistuneiden liikunnanopettajien työtyytyväisyys ja suuntautuminen työmarkkinoille. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Siutla, H., Huovinen, T., Partanen, A. & Hirvensalo, M. 2012. Opetusviestintä heterogeenisen kolmannen luokan liikuntatunneilla. *Liikunta & Tiede* 49 (1), 59–66.
- Suopohja, H. & Liusvaara, L. 2009. Oikeudellinen vastuu opetustoimessa. Helsinki: Mediator Legis Oy.

Syrjäläinen, Eija 2004. Opettajan arki ja koulutuksen uudistamisretoriikka. *Tiedepolitiikka* 29 (2), 15–22.

Säntti, J. 2008. Opettajan muuttuva työ vastakohtaisuuksien näkökulmasta. *Kasvatus & Aika* 2 (1), 7–22.

Tainio, L., Heinonen, P., Karvonen, U., & Routarinne, S. (2019).

"Siin varmaa niinku raja ylitty." Opettajien käsitykset koskettamisen normeista ja rajoista. *Sukupuolentutkimus* 32(3), 5–23.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 26.3.2020. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Venäläinen, S. 2006. Naisliikunnanopettajien kohtaamat ongelmatilanteet peruskoulun yläluokkien liikuntatunneilla – opettajan ja oppilaiden näkökulma. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Taajamo, M., Puhakka, E. & Välijärvi, J. 2013. Opetuksen ja oppimisen kansainvälinen tutkimus TALIS 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:4.

Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. 2011. Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja C:20.

Lait ja asetukset

Perusopetuslaki 1998.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Kysely ongelmatilanteista liikunnan oppituntien yhteydessä

Liikunta poikkeaa muista oppiaineista ja on monilla tavoilla alttiimpi erilaisten ongelmatilanteiden syntymiselle. Ongelmatilanteita voi syntyä oppitunnin aikana tai oppitunneille siirryttäessä, sillä liikunnan opetukseen liittyy paljon paikkojen välillä liikkumista, opettajan ja oppilaan välisiä vuorovaikutustilanteita, valvonnan ja asianmukaisen varustuksen järjestämiseen liittyviä kysymyksiä ja haasteita.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan liikuntatunteihin liittyviä ongelmatilanteita, joihin tässä tapauksessa lukeutuvat myös liikuntatunneille siirtymisen aikana tapahtuvat tilanteet. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja saatuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömästi. Mikäli kyselystä jää jotakin kysyttävää, olethan epäröimättä yhteydessä tutkimuksen tekijöihin.

Milla Laitinen

Puh. 0405879870

Mmlai@utu.fi

Enni Nevala

0445364366

Enni.e.nevala@utu.fi

Taustakysymykset:

Sukupuoli: Mies Nainen Muu

Opetuskokemus: 0-2 3-5 vuotta 6-10 11-15 16-20 yli 20

Opetan liikuntaa tällä hetkellä: alakoulussa yläkoulussa molemmissa

Oletko suorittanut liikunnan perusopinnot? (Liikuntaan erikoistunut luokanopettaja/Appro) Kyllä Ei

Oletko suorittanut liikunnan aineopinnot? (Cumu) Kyllä Ei

Oletko suorittanut liikunnan syventävät opinnot? (LiTM) Kyllä () Ei ()

1. Liikunnanopettajan oikeusturva

Kokiessasi oikeusturvattomuutta liikunnanopettajan työssä, mihin seuraavista tilanteista se liittyy useimmiten? Numeroi vastausvaihtoehdot yhdestä eteenpäin (1=useimmiten, 2= toiseksi useimmiten, 3= kolmanneksi useimmiten, 4= neljänneksi useimmiten jne.)

Jos et koe oikeusturvattomuutta kyseiseen tilanteeseen liittyen, jätä kohta tyhjäksi.

- Vuorovaikutustilanteista oppilaiden kanssa aiheutuneet konfliktit
- Vuorovaikutustilanteista vanhempien kanssa aiheutuneet konfliktit
- Oppilaiden välisiin konflikteihin puuttuminen
- Rajalliset kurinpitokeinot ja –rangaistukset
- Koulun liikuntatiloihin liittyvät turvallisuusriskit
- Koulun liikuntavälineisiin liittyvät turvallisuusriskit
- Liikuntalajien erityispiirteisiin liittyvät turvallisuusriskit
- Koulun ulkopuolisiin liikuntapaikkoihin siirtymiseen liittyvät turvallisuusriskit
- Oppilaan häiriökäyttäytymisestä aiheutuneet turvallisuusriskit
- Opetustilanteessa fyysisestä kosketuksesta johtuva ahdistus, esim. oppilas kokee telinevoimistelussa avustamisen ahdistavana
- Tieto oppilaiden sairauksista ei kulje minulle asti

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

2. Vuorovaikutustilanteet liikuntatunteihin liittyen

Seuraavat väittämät koskevat vuorovaikutustilanteita liikuntatunneilla. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.

1= täysin eri mieltä 2= jokseenkin eri mieltä 3= jokseenkin samaa mieltä 4= täysin samaa mieltä 5= ei samaa eikä eri mieltä

Oppilaiden väliset vuorovaikutustilanteet aiheuttavat toistuvasti haasteita liikuntatunneilla.

Minulla on tarvittavat valmiudet ratkoa oppilaiden välisiä ristiriitatilanteita liikuntatunnilla.

Puuttuessani oppilaiden väliseen ristiriitaan, tilanne muuttuu parempaan suuntaan.

Minulla ei ole tarpeeksi aikaa ratkoa oppilaiden välisiä ristiriitatilanteita liikuntatunnilla.

Toimin vuorovaikutustilanteessa oppilaan kanssa avoimesti ja rehellisesti.

Kykenen ottamaan oppilaat huomioon välittävästi ja kunnioittavasti liikuntatunneilla.

Kykenen olemaan oppilaan tukena ja rohkaisemaan oppilasta liikuntatunnilla.

Hyväksyn oppilaiden yksilöllisyyden ja luovuuden liikuntatunnilla.

Koen, että minulla on haasteita vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa liikuntatunneilla.

Kohtelen kaikkia kollegoita tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti.

Kykenen keskustelemaan avoimesti kollegoiden kanssa myös ongelmallisista tilanteista.

Minulla on haasteita vuorovaikutuksessa kollegoiden kanssa.

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

3. Koulun liikuntavälineiden ja -tilojen turvallisuus

Seuraavat väittämät koskevat koulun liikuntatiloja ja -välineitä. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.

1= täysin eri mieltä 2= jokseenkin eri mieltä 3= jokseenkin samaa mieltä 4= täysin samaa mieltä 5= ei samaa eikä eri mieltä

Koulussani on turvalliset ja asianmukaiset liikuntavälineet.

Koulussani on puutteita liikuntavälineiden turvallisuudessa.

Koulussani on turvalliset ja asianmukaiset liikuntatilat.

Koulussani on puutteita liikuntatilojen turvallisuudessa.

Koulussani on puutteita liikuntatilojen riittävydessä.

Koen huolta koulun liikuntatilojen turvallisuudesta.

Koen huolta koulun liikuntavälineiden turvallisuudesta.

Minulla ei ole tarpeeksi aikaa huolehtia liikuntavälineiden turvallisesta kunnosta.

Minulla ei ole tarpeeksi osaamista huolehtia liikuntavälineiden turvallisesta kunnosta.

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

4. Koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisen turvallisuus

Seuraavat väittämät koskevat siirtymistä koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.

1= täysin eri mieltä 2= jokseenkin eri mieltä 3= jokseenkin samaa mieltä 4= täysin samaa mieltä

Koulullani on rehtorin määräämä yhteinen linja koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisistä.

Annan itse koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymistä koskevat huolelliset ohjeet oppilaille ja oppilaiden huoltajille.

Oppilaiden huoltajat ovat tietoisia siirtymiin liittyvistä käytänteistä.

Oppilaat ovat tietoisia siirtymiin liittyvistä käytänteistä.

Oppilaat noudattavat siirtymissä annettua ohjeistusta.

Siirryn samaa matkaa oppilaiden kanssa koulun ulkopuoliselle liikuntapaikalle ja takaisin.

Oppilaat saavat siirtyä koulun ulkopuoliselle liikuntapaikalle ja takaisin koululle itsenäisesti.

Oppilaat saavat lähteä koulun ulkopuoliselta liikuntapaikalta suoraan kotiin koulupäivän päätyttyä.

Oppilaan huoltajat ovat antaneet luvan itsenäiseen siirtymiseen koulun ulkopuoliselle liikuntapaikalle.

Oppilaan huoltajat ovat antaneet luvan lähteä koulun ulkopuoliselta liikuntapaikalta suoraan kotiin koulupäivän päätyttyä.

Koen huolta koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisen turvallisuudesta.

Mielestäni koululla pitäisi olla yhteiset ohjeet ja käytänteet koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisestä.

Mielestäni kunnan pitäisi määritellä ohjeet ja käytänteet koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisestä.

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

5. Lajien turvallisuus oppilaiden turvallisuuden näkökulmasta

Tässä osiossa on lueteltu tavallisimpia liikuntalajeja. Vastaa kysymyksiin alla olevan taulukon mukaisesti.

1= en lainkaan 2= jonkin verran 3= melko paljon 4= paljon 5= en osaa sanoa

Koen erityistä huolta oppilaan turvallisuudesta seuraavan lajin parissa:

Uinti ja vesiliikunta

Luistelu ja jääpelit

Telinevoimistelu

Perusvoimistelu, välinevoimistelu ja kuntovoimistelu

Suunnistus ja luontoliikunta

Hiihto

Pesäpallo

Jalkapallo

Koripallo

Lentopallo

Mailapelit (sulkapallo, tennis yms)

Salibandy

Tanssi

Yleisurheilu

Leikit ja viitepelit

Akrobatia

Fyysisen toimintakyvyn mittaaminen

Itsepuolustuslajit

Jokin muu, mikä?

6. Lajien turvallisuus opettajan oikeusturvan näkökulmasta

Tässä osiossa on lueteltu tavallisimpia liikuntalajeja. Vastaa kysymyksiin alla olevan taulukon mukaisesti.

1= en lainkaan 2= jonkin verran 3= melko paljon 4= paljon 5= en osaa sanoa

Koen erityistä huolta omasta oikeusturvastani seuraavan lajin parissa:

Uinti ja vesiliikunta

Luistelu ja jääpelit

Telinevoimistelu

Perusvoimistelu, välinevoimistelu ja kuntovoimistelu

Suunnistus ja luontoliikunta

Hiihto

Pesäpallo

Jalkapallo

Koripallo

Lentopallo

Mailapelit (sulkapallo, tennis yms)

Salibandy

Tanssi

Yleisurheilu

Leikit ja viitepelit

Akrobatia

Fyysisen toimintakyvyn mittaaminen

Itsepuolustuslajit

Jokin muu, mikä?

7. Kodin ja koulun välinen yhteistyö liikuntatunteihin liittyen

Seuraavat väittämät koskevat oppilaan huoltajia. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.

1= täysin eri mieltä 2= jokseenkin eri mieltä 3= jokseenkin samaa mieltä 4= täysin samaa mieltä 5= ei samaa eikä eri mieltä

Tiedonkulku liikuntatunteihin liittyvistä asioista sujuu hyvin minun ja oppilaan huoltajien välillä.

Oppilaan huoltajat tiedottavat avoimesti liikuntatunteihin mahdollisesti vaikuttavista oppilaan sairauksista ja terveysongelmista.

Oppilaalla on käytössään asianmukaiset liikuntavarusteet.

Koen huolta huoltajien kanssa kommunikoinnista.

Koen huolta huoltajien liikuntatuntien sisältöä koskevista mielipiteistä.

Koen huolta huoltajien liikunnan arviointia koskevista mielipiteistä.

Oppilaiden huoltajat arvostavat liikuntaa oppiaineena.

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

8. Ongelmatilanteiden esiintyvyys liikuntatunneilla

Seuraavat väittämät koskevat erilaisia ongelmatilanteita liikuntatunneilla. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.

1= ei koskaan 2= kerran vuodessa tai harvemmin 3= muutaman kerran vuodessa 4= kuukausittain 5= viikoittain 6= jokaisella tai lähes jokaisella liikuntatunnilla

Liikuntatunnillani tapahtuu lievä loukkaantuminen, joka ei vaadi jatkohoitoa.

Liikuntatunnillani tapahtuu loukkaantuminen, jonka seurauksena oppilas joutuu menemään kouluterveydenhoitajalle.

Liikuntatunnillani tapahtuu loukkaantuminen, joka vaatii lääkärin hoitoa.

Liikuntatunnillani tapahtuu vakava loukkaantuminen, jonka seurauksena joudun soittamaan hätäkeskukseen.

Liikuntatunnilla oppilaalle tapahtuu tapaturma, jonka seurauksena hänelle jää pysyviä terveyshaittoja.

Joudun käyttämään liikuntatunnilla kurinpitokeinoja (oppilaan poistaminen opetustilasta, jälki-istunto, opetuksen epääminen oppilaalta loppu päiväksi)

Joudun käyttämään liikuntatunnilla kurinpitovaroituksia (kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen)

Koen työssäni liikunnanopettajana fyysisesti uhkaavia tilanteita.

Koen työssäni liikunnanopettajana psyykkisesti uhkaavia tilanteita.

Olen kokenut oikeusturvattomuuden tunnetta työssäni liikunnanopettajana.

Olen joutunut tekemään rehtorille selvityksen liikuntatunnilla tapahtuneesta tilanteesta.

Minua on uhattu oikeustoimilla liikuntatunnin tapahtumien seurauksena.

Olen joutunut vastaamaan liikuntatuntini aikana syntyneestä tilanteesta oikeudessa.

Olen joutunut konfliktitilanteeseen oppilaan huoltajan kanssa liikuntatunteihin liittyvien asioiden takia.

Huomaan oppilaiden välillä konfliktitilanteen liikuntatunneilla.

Puutun oppilaiden väliseen konfliktitilanteeseen liikuntatunnilla.

Joudun menemään väliin oppilaiden fyysiseen konfliktiin.

Liikuntatunnilla tapahtuu kiusaamista oppilaiden välillä.

Puutun oppilaiden väliseen kiusaamistilanteeseen liikuntatunnilla.

Olen kokenut huolta tai pelkoa työssäni oppilaan käytöksen takia liikuntatunnilla.

Oppilas kyseenalaistaa liikunnan arviointiani

Oppilaan huoltaja kyseenalaistaa liikunnan arviointiani

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

9. Liikunnanopettajan työn haasteet

Seuraavat väittämät koskevat liikunnanopettajana toimimista. Vastaa väittämiin alla olevan asteikon mukaisesti.

1= täysin eri mieltä 2= jokseenkin eri mieltä 3= jokseenkin samaa mieltä 4= täysin samaa mieltä 5= ei samaa eikä eri mieltä

Ehdin ottaa huomioon eri liikuntamuotojen turvallisuusriskit liikuntatuntien suunnittelussa.

Osaan ottaa huomioon eri liikuntamuotojen turvallisuusriskit liikuntatuntien suunnittelussa.

Olen saanut riittävästi koulutusta uhkaavien tilanteiden varalta.

Olen saanut riittävästi koulutusta tunne- ja vuorovaikutusosaamiseen.

Olen tietoinen omista oikeuksistani liikunnanopettajana.

Mielestäni vastuukysymykset ongelmatilanteissa ovat epäselviä.

Tunnen lailliset kurinpitokeinot ja -rangaistukset.

Saan ongelmatilanteessa tukea esimieheltä.

Saan ongelmatilanteessa tukea kollegalta.

Avoin kysymys: Halutessasi voit tarkentaa vastaustasi vapaasti.

Kiitos vastauksestasi!